

מסכת יבמות

פרק שביעי אלמנה לכהן גדול

דף ס"ו

נכסי מלוג ונכסי צאן ברזל

כשהאשה נישאת, היא מביאה עמה נדוניה, הם נכסים שמביאה להיות באחריות הבעל כנכסיו שלו, והוא מתחייב לה שוויים בכתובתה, [כמו שכותבים בכתובה "ודא נדוניה דהנעלת ליה", כלומר וזו הנדוניה שהכניסה לו], שאם ימות או יגרשנה, ישלם לה את שוויים כפי מה שהיו בשעה שקיבלם, [בין אם אחר כך הוזלו או הוקרו], ומלבדם מוסיף לה סך כנגדם, וכותב, "סך הכל קיבל עליו פלוני כך וכך בכתובתה", וכל הנכסים הללו קרויים נכסי צאן ברזל, לומר, שהקרויים קיים לה כברזל, ואינו פוחת, ואינו נפסד, שאפילו מתו או אבדו, אחריותם עליו, לשלם לו מה שהיו שוויים.

ושאר נכסים שיש לאשה, ואינה מכניסה אותם לבעלה בנדונייתה, קרויים נכסי מלוג, ואחריותם על האשה כמו שהיו, אם נתייקרו הרווח שלה, ואם אבדו או מתו ההפסד שלה, ואין הבעל משלם לה תמורתם. ומכל מקום, אף על פי שהם באחריות האשה, תקנת חכמים היא, שכל זמן שהיא תחתיו, הבעל אוכל פירות הנכסים הללו [כנגד מה שתקנו לה שאם תיפול בשבי יהא הבעל חייב לפדותה].

כהנים וזרים באכילת תרומה

התרומה היא ממתנות הכהנים, שנאמר, "כל חלב וצֶהָר וְכָל חֶלֶב תִּירוֹשׁ וְדִבְנֵי רְאִישֵׁיטָם אֲשֶׁר יִתְּנוּ לַה' לֶךָ נִתְּתִים" (במדבר י"ח י"ב). וכן נאמר, "וְזֶה הַקֶּזֶב מִשְׁפֵּט הַכֹּהֲנִים מֵאֵת הָעָם מֵאֵת זִבְחֵי הַזֶּבַח אִם שׂוֹר אִם שֶׂה וְנִתְּנוּ לַכֹּהֵן הַזֶּרֶע וְהַלְוִיִּים וְהַסֹּדֵק רְאִישֵׁיטָם דִּבְנֵיטָם וְצִהָרָם וְרִאשֵׁיטָם וְצֶהָרָם וְכָל חֶלֶב וְכָל חֶלֶב תִּירוֹשׁ וְדִבְנֵיטָם" (דברים י"ח ג-ד).

ואינה מותרת באכילה אלא לכהנים טהורים, שנאמר, "וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ וְטָהַר וְאַחַר יֵאָכֵל מִן הַקֶּזֶב שֵׁים כִּי לַחֲמוֹ הוּא" (ויקרא כ"ב ז). אבל כהן טמא אסור לאכול תרומה, ואם אכלה במזיד, חייב מיתה בידי שמים, שנאמר, "וְשִׁמְרוּ אֶת מִשְׁמַרְתִּי וְלֹא יִשְׂאוּ עֲלֵיו חֲטָא וּמָתוּ בוֹ כִּי חָלְלָהּ אֲנִי ה' מְקַדְּשִׁים" (ויקרא כ"ב ט).

וזרים, אפילו כשהם טהורים, אסורים לאכול תרומה, שנאמר, "וְיָכַל זָר לֹא יֵאָכֵל קֶזֶב תּוֹשֵׁב כֹּהֵן וְשֹׁכֵר לֹא יֵאָכֵל קֶזֶב" (ויקרא כ"ב י). וכשאכלו תרומה במזיד חייבים מיתה בידי שמים וכשאכלו תרומה בשוגג משלמים קרן וחומש.

ולחן יתבאר בעזה"י באלו אופנים בנות ישראל ועבדים מותרים לאכול תרומה.

אשת כהן אוכלת ומאכילה עבדיה

אשת כהן, אפילו היא בת ישראל, מותרת לאכול תרומה, שנאמר, "וְיָכַח כִּי

יִקְנֶה נֶפֶשׁ קָנִין כֶּסֶף הוּא יֵאָכֵל בוֹ וְיֵלֵד בֵּיתוֹ הֵם יֵאָכְלוּ בְּלֶחְמוֹ" (ויקרא כ"ב י"א), ואשת כהן נחשבת קניינו של כהן, שכן היא מתקדשת לו^א, ומבואר בכתוב שהיא אוכלת בתרומה.

ולא רק היא אוכלת בתרומה, אלא אף עבדיה שלה אוכלים בתרומה, שכן ללמד ענין זה שקנינו של כהן אוכל בתרומה, די היה לכתוב, "וְיָכַח כִּי יִקְנֶה נֶפֶשׁ ... הוּא יֵאָכֵל בוֹ", ומתוך שנאמר, "וְיָכַח כִּי יִקְנֶה נֶפֶשׁ קָנִין כֶּסֶף הוּא יֵאָכֵל בוֹ", כך משמעות הכתוב, כהן כשיקנה קנין כספו נפש, כלומר כשאשתו [=קנין כספו] תקנה עבד [=נפש], גם הוא יאכל בתרומה.

עבד כנעני של כהן אוכל ומאכיל עבדיו

עבד כנעני של כהן, מותר לאכול תרומה, שנאמר, "וְיָכַח כִּי יִקְנֶה נֶפֶשׁ קָנִין כֶּסֶף הוּא יֵאָכֵל בוֹ וְיֵלֵד בֵּיתוֹ הֵם יֵאָכְלוּ בְּלֶחְמוֹ" (ויקרא כ"ב י"א), ועבד כהן הוא קניינו של כהן, ומבואר בכתוב שהוא אוכל בתרומה.

ולא רק הוא אוכל בתרומה, אלא אף עבדים שקונה העבד אוכלים בתרומה, שכן ללמד ענין זה שקנינו של כהן אוכל בתרומה, די היה לכתוב, "וְיָכַח כִּי יִקְנֶה נֶפֶשׁ ... הוּא יֵאָכֵל בוֹ", ומתוך שנאמר, "וְיָכַח כִּי יִקְנֶה נֶפֶשׁ קָנִין כֶּסֶף הוּא יֵאָכֵל בוֹ", יש ללמוד שכך משמעות הכתוב, כהן כשיקנה קנין כספו נפש, כלומר כשעבדו [=קנין כספו] יקנה עבד [=נפש], גם העבד האחרון יאכל בתרומה^ב.

עבדי מלוג ועבדי צאן ברזל בנישואין של היתר

בת ישראל שנישאת לכהן בהיתר, כגון נערה בתולה לכהן גדול, ואלמנה לכהן הדיוט, והיו לה עבדים, מקצתם הכניסה לו בנדונייתה, להיות נכסי צאן ברזל, ומקצתם שיירה לעצמה, להיות נכסי מלוג. אלו ואלו אוכלים בתרומה, עבדי צאן ברזל אוכלים בתרומה, כי הם עבדי כהן, [ועבדי כהן אוכלים בתרומה, כמבואר לעיל], ועבדי מלוג אוכלים בתרומה, כי הם עבדי אשת כהן, [ועבדי אשת כהן אוכלים בתרומה, כמבואר לעיל].

ובת כהן שנישאת לישראל, והיו לה עבדים, מקצתם הכניסה לו בנדונייתה, להיות נכסי צאן ברזל, ומקצתם שיירה לעצמה, להיות נכסי מלוג. אלו ואלו אינם אוכלים בתרומה, עבדי צאן ברזל אינם אוכלים בתרומה, ועבדי מלוג אינם אוכלים בתרומה, כי הם עבדי אשת ישראל, [ועבדי אשת ישראל אינם אוכלים בתרומה, שהרי היא עצמה גם כן אינה אוכלת, שנאמר, "וּבַת כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה לְאִישׁ זָר הוּא בְּתֻרְמוֹת הַקֶּזֶב שֵׁים לֹא תֵאָכֵל" (ויקרא כ"ב י"ב)].

עבדי מלוג ועבדי צאן ברזל בנישואין של איסור

נתבאר, שכשבת ישראל נישאת לכהן בהיתר, הן עבדי מלוג הנחשבים שלה, והן עבדי צאן ברזל הנחשבים שלו, אוכלים בתרומה.

^א הוא הדין שאירס, אלא נקט נשא, משום דארוסה מדרבנן לא אכלה, משום דעולא או משום סמפון. [תוס'].

^ב ואם תאמר, מה שקנה עבד קנה רבו, ולמאי איצטרך קרא לרבויהו. משכחת לה כגון שנתנו לו לעבד מנה על מנת שאין לרבו רשות בו. [רש"י]. אפילו לרבי מאיר דאמר אין קנין לעבד בלא רבו אפילו על מנת שיצא בו לחירות, משכחת לה עבדים שקנו עבדים, במפקיר עבדו, דאוכל בתרומה כדאמרין בפרק בתרא דכריתות. [תוס'].

אבל בראשית כהן, נאמר החילוק הזה, קנין כהן שאוכל מעצמו, [כגון אשת כהן בהיתר], מאכיל את עבדיו, וקנין כהן שאינו אוכל בעצמו, [כגון אשת כהן באיסור], אינו מאכיל את עבדיו.

ולכן, אלמנה לכהן גדול, וכן גרושה או חלוצה לכהן הדיוט, מאחר שנתחללו, ואינן אוכלות תרומה בעצמן, אינן מאכילות את עבדיהן בתרומה.

ג. גזרת חכמים כדי שתאמר זונה היא אצלו ויוציאה.

רבי חולק על רבינא, ואומר, שמדין תורה, גם קנין כהן שאינו אוכל בעצמו, מאכיל את עבדיו, ולכן נשים האסורות לכהן, אף על פי שנתחללו בנישואין, והן עצמן אינן אוכלות בתרומה, מאחר שהן קנינין כהן, מדין תורה עבדיהן אוכלים בתרומה.

ומה ששינוי, שעבדי מלוג אינם אוכלים בתרומה, אינו דין תורה אלא גזרת חכמים, וסיבת הגזרה היא, כדי שכשתראה שהיא ועבדיה אינם אוכלים בתרומה, תאמר, אם כן איני כאשת כהן המאכילה את עבדיה, אלא כזונה אצלו, ועל ידי זה, ימהר ויוציא אותה, ולא תתעבב אצלו באיסור.

ד. גזרת חכמים שמא תאכיל אחר מיתה.

דעת רב אשי כדעת רבא, שמדין תורה, גם קנין כהן שאינו אוכל בעצמו, מאכיל את עבדיו. ומה ששינוי, שאלמנה לכהן גדול, עבדי מלוג אינם אוכלים בתרומה, אינו דין תורה אלא גזרת חכמים.

ומתחילה אמרו שלדעת רב אשי, סיבת הגזרה היא, שמא אם תאכיל את עבדיה בתרומה, תאכיל אותם גם אחר מיתת בעלה, ואז מעיקר הדין אינה מאכילה, כי מאחר שמת בעלה, אינה קנין כהן, ואינה מאכילה את עבדיה.¹

והקשו, אם כן, גם בנישואין של היתר לא יאכלו עבדי מלוג בתרומה, שמא תאכילם גם אחר מות בעלה.

וביאר רב אשי, שסיבת הגזרה היא, שמא תארו תקלה זו בנישואי אלמנה בת כהן, שכן אלמנה בת כהן, קודם נישואיה לכהן גדול זה, אף שכבר היתה אלמנה מנישואין קודמים, היה אוכלת בתרומה, כמו שנאמר, "ובת לֶחֶן פִּי תִּהְיֶה אֲלֶמְנָה וְגֵרוּשָׁה וְזָרַע אִין לָהּ וְשָׁבָה אֶל בֵּית אֲבִיהָ כְּנַעֲוֶרְיָה מִלְחָם אֲבִיהָ תֹאכַל וְכָל זֶר לֹא יֹאכַל בּוֹ" (ויקרא כ"ב), ומעתה אם גם בנישואיה לכהן גדול שנתחללה בהם, תהא מאכילה את עבדיה בתרומה, תטעה להאכילם גם אחרי שימות כהן גדול, שתאמר, כשם שקודם נישואין ראשונים האכלתי את עבדי בתרומה, וחזרתי לכך לאחר נישואין, כך בנישואי לכהן גדול, כשם שקודם להם האכלתי את עבדי בתרומה, כך לאחרים הנני מאכילה אותם, ולא תדע שאחר נישואין ראשונים חזרה להאכיל, כי לא נתחללה בהם, אבל אחר נישואין אחרונים אין לה לחזור להאכיל, כי נתחללה בהם. ועתה, כשבעודה נשואה לכהן גדול לא תאכיל את עבדיה, תדע שנתחללה, ולא תטעה לחזור ולהאכיל לאחר הנישואין.

ואף שטעם זה ישנו רק באלמנה בת כהן שנישאת לכהן גדול, לא חלקו חכמים

אכן כל זה כשנישאת לכהן בהיתר, אבל כשנישאת לו באיסור כהונה, כגון אלמנה לכהן גדול, או גרושה או חלוצה לכהן הדיוט, רק **עבדי צאן ברזל הנחשבים עבדי כהן, אוכלים בתרומה, אבל עבדי מלוג, הנחשבים עבדי האשה**,² אף על פי שהבעל חייב במזונותיהם, אינם אוכלים בתרומה.

ונאמרו **מספר טעמים מדוע** עבדיה אינם אוכלים בתרומה, הלא אף על פי שהנישואין אסורים, מכל מקום תפסו, ואם כן, האשה היא קניין כהן, ועבדיה הם בכלל קניין כהן שקנה קנין.

א. כל האוכל מאכיל כל שאין אוכל אינו מאכיל.

מתחילה אמרו, שכשאמרה תורה שכהן או קניינו [=אשתו או עבדו] מאכילים את עבדיהם, לא אמרה כן אלא כשהכהן או קניינו ראויים לאכול תרומה בעצמם, אבל מי שאינו ראוי לאכול תרומה בעצמו, אינו מאכיל את עבדו.

ומהטעם הזה, נשים שנישאו לכהן באיסור, מאחר שנעשו חללות ונפסלו מלאכול תרומה בעצמן, אף על פי שהן קנין כהן, אינן מאכילות את עבדיהם.

והקשו, הלא מצינו כהנים שהם עצמם אינם ראויים לאכול תרומה, ועבדיהם אוכלים בתרומה, והם כהנים ערלים וטמאים [כפי שיתבאר בעזה"י בדף ע"ג].

ותירצו, שכהנים ערלים וטמאים נחשבים כהנים הראויים לאכול תרומה, כי באמת כהנים כשרים הם, ואין בהם פסול כהונה, אלא שיש דבר אחר המונע מהם לאכול תרומה [=הערילות והטומאה, והרי זה כמו שפיהם כואב להם, ולכן אינם אוכלים], ויכולים לתקן הדבר ולאכול תרומה, ולפיכך רק הם מנועים מאכילת תרומה, ועבדיהם שהם מולים וטהורים אוכלים בתרומה. ואין הדבר דומה לנשים שנעשו חללות, שנפסלו מעיקר הכהונה, ולכן אינן מאכילות את עבדיהם.

וחזרו והקשו, הלא מצינו שגם אלו שנפסלו מכהונה לגמרי, מועילים להאכיל בתרומה, שכן בת ישראל שנישאת לכהן ומת, אם לא היה לה זרע ממנו, אינה אוכלת בתרומה, ואם היה לה זרע ממנו היא אוכלת בתרומה, ואפילו אם היה הזרע ממזר. כגון שרה נישאת לכהן וילדה לו את רבקה, ומת הכהן, שרה אוכלת בתרומה בשביל בתה רבקה שהיא זרע כהן, הלכה רבקה ונישאת לממזר וילדה בן ממזר, ומתה רבקה והבן הממזר קיים, שרה אוכלת בתרומה בשביל בן בתה הממזר, שהוא זרע שיש לה מהכהן.³ הרי שאף על פי שאותו זרע אינו אוכל בתרומה, הוא מועיל להאכיל בתרומה.

ב. קנין האוכל מאכיל קנין שאין אוכל אינו מאכיל.

ומחמת הקושי האחרונה ביאר רבינא, שאמנם לא כל שאינו אוכל אינו מאכיל, שהבא להאכיל מכהן כהונה עצמה, [ובכלל זה זרע כהן], גם אם אינו אוכל בעצמו, מועיל להאכיל.

¹ אפילו למאן דאמר קנין פירות כקנין הגוף דמי, לא חשיב בהכי קנין כספו, כיון שאין הגוף שלו, כמו שאין יוצאין בשן ועין לאיש, אפילו למאן דאמר קנין פירות כקנין הגוף דמי, כדאמר בחובל. וקצת יש להביא ראיה דבתרומה אזלינן בתר קנין הגוף, דבריש פרק בתרא דכריתות אמר, גבי המפקיר עבדו יצא לחירות, דמעוכב גט שחרור אוכל בתרומה אף על פי שאין לרב פירות אלא הגוף, ואפילו למאן דאמר קנין פירות כקנין הגוף דמי אתיא. [תוס'].

² והוא הדין נמי אי כשר הוה, שנולד מישראל כשר, נמי אין אוכל, ומאכיל אם אמו. והא דנקט לאותובי ממזר, משום דמתניתין היא. [רש"י].

בין אלמנה לאלמנה, ואמרו, **כשם שאלמנה בת כהן אינה מאכילה את עבדי מלוג שלה, כך אלמנה בת ישראל לא תאכיל עבדי מלוג שלה.**

גביית הנדוניה בכתובה

כבר נתבאר, שכשהאשה נישאת, היא מביאה עמה נדוניה, להיות באחריות הבעל כנכסיו שלו, והוא מתחייב לה בכתובה, שאם ימות או יגרשנה, ישלם לה את שווי הנדוניה, כפי מה שהיתה שווה בשעה שקיבל.

ונחלקו חכמים, האם בשעת גירושין חייב לתת לה את הנכסים הללו עצמם [כפי חיוב, שאם שווים עתה כפליים ממה שהיו, יתן חציים, ואם שווים עתה כמו שהיו, יתן כולם, ואם שווים עתה פחות ממה שהיו, יתן כולם ויוסיף עליהם], או שיכול לתת לה ממון אחר תחתיהם, ולשיירם אצלו.

לדעת רב יהודה – אם תובעת את הנכסים הללו עצמם, הדין עמה, וחייב להשיב לה אותם, משום שבח בית אביה, כי רוצה האשה במה שהביא לה אביה.

ולדעת רב אמי – אם רוצה לשלם לה בדברים אחרים, הדין עמו, כי מאז שהכניסה לו את הנכסים, זכה בהם להיות כשלו, שהרי אחריותם עליו כפי שנתבאר לעיל, ולכן כשהוא כהן, עבדי נכסי צאן ברזל אוכלים בתרומה מחמתו, כדין עבדיו, ואם כן, אין לו חיוב להשיבם דווקא, אלא לשלם מה שהתחייב בעבורם, ויכול לשלם חובו בכל דבר. [ורב ספרא הקשה, שכן אף אם נתבאר שאחריות הבעל על הנכסים, לא נתבאר שהם של הבעל, ואפשר שאחריותם עליו אף שאינם שלו, כדין כהן ששם פרה מישראל, שיתבאר בעזה"י להלן].¹

ישבו רבה ורב יוסף כשסיים רב נחמן לדרוש, וישבו ואמרו, שמצינו ברייתא כדעת רב יהודה, וכמו כן מצינו ברייתא כדעת רבי אמי. ולהלן יתבאר בעזה"י הדינים המובאים בשתי הברייתות הללו.

ציאת עבדי צאן ברזל בשן ועין

עבד שסימא רבו את עינו או הפיל את שינו, יוצא לחירות, שנאמר, "וְכִי יִפֹּה אִישׁ אֶת עֵין עַבְדוֹ אוֹ אֶת עֵין אֶמְתּוֹ וְשִׁחְתָּהּ לְחַפְשֵׁי יִשְׁלַחְנוּ תַּחַת עֵינוֹ. וְאִם שָׁן עַבְדוֹ אוֹ שָׁן אֶמְתּוֹ יִפִּיל לְחַפְשֵׁי יִשְׁלַחְנוּ תַּחַת שָׁנוֹ" (שמות כ"א כ"ו-כ"ז).

ושנינו ברייתא בה מבוואר, שעבדי צאן ברזל, אם סימא הבעל את עינם, או הפיל את שינם, יוצאים לחירות. אבל אם סימא האשה את עינם, או הפילה את שינם, אינם יוצאים לחירות.

וברייתא זו מסייעת את רבי אמי, שאמר, שעבדי צאן ברזל נחשבים כעבדי הבעל, ולא כעבדי האשה.²

מכירת נכסי צאן ברזל

^א ע"י הגהות וצינונים בהוצאת עזו והדר שנשמטה כאן שורה בגמרא והסוגיה מתבארת באופן שונה לר"י, מה ראייה מייתי מהכא לרבי אמי, דהא רב יהודה נמי מודה דיוצאין בשן ועין לאיש, דחשיב כעבדו, כי היכי דחשיב כספו לענין תרומה, דתנן עבדי צאן ברזל יאכלו בתרומה, דתרומה ושן ועין ענין אחד הוא ... ועוד הקשה ה"ר משה כהן, דמי לא מודה רב יהודה דמחסי גוביינא, ואם כן ברשותיה קיימי, ושחרור מפקיע מידי שעבוד ... ותירץ ה"ר שמואל ברבי חיים מורד"יש, דדייק מאבל לא לאשה, ומחיים לא איצטריך, דפשיטא, אלא לאחר מיתה קאמר, דאין יוצאין לאשה משום דהדין עמו. [תוס'].

שנינו בברייתא, שנדוניה שהאשה מכנסת לבעלה, וכן תוספת כתובה שמוסיף לה, אם רצה הבעל למכרם, לא ימכרם, כדי שאם יגרשנה, תוכל ליטול אותם עצמם.

ומעשה היה לפני רבן שמעון בן גמליאל, שמכר האיש או האשה את הנדוניה שהכניסה האשה, ואמר רבן שמעון בן גמליאל, שכשהבעל מכר, לא רק כשמת הבעל, האשה מוציאה את הנדוניה עצמה מיד הלקוחות, ואין היורשים יכולים לדחותה בתשלום אחר, אלא אף כשהאשה מתה, הבעל מוציא מיד הלקוחות.³

וברייתא זו מסייעת את רב יהודה, שאמר, שעבדי צאן ברזל אינם נחשבים כעבדי הבעל לגמרי, ועדיין יש לאשה כח בהם.

פסק ההלכה בענין נכסי צאן ברזל

אמר רבא אמר רב נחמן, הלכה כרב יהודה, שאם האשה תובעת את הנכסים עצמם שהכניסה הדין עמה.

וחזר רבא ושאל את רב נחמן והלא שנינו ברייתא כדעת רבי אמי.

והשיב לו רב נחמן, אף על פי ששנינו ברייתא כדעת רבי אמי, הלכה כרבי יהודה, כי מסתבר כטעמו, שיש לה ליטול נכסים שהביאה, משום שבח בית אביה.

בהמת כהן ביד ישראל ובהמת ישראל ביד כהן

בהמה של כהן אוכלת כרשיני תרומה⁴, ובהמה של ישראל אינה אוכלת כרשיני תרומה.⁵

וישראל ששכר פרה מכהן, מאחר שהיא של הכהן, מותר לישראל להאכיל

¹ פירש בקונטרס, דאפילו מתה היא, מוציא הוא מיד הלקוחות, משמע מתוך פירוש, דכל זמן שהאשה חיה, אין הבעל יכול להוציאם כשמכר הוא עצמו, אלא כשמתה האשה, דאז יורש כחה, והיא היתה יכולה למחות בחיים. ותימה הוא דכיון שהמכירה קיימת כל זמן שהאשה שותקת, למה תוכל לבטל מכירתו במחאתה על חנם, דמחיים אין לה בהם כלום. ועוד דאפילו אם האשה תוכל להוציא מחיים, נראה דאין הבעל יכול להוציא אחר מיתה, ולא אמרינן דבמקום אשתו קאי, כיון שמכר בעצמו ... ונראה כפירוש ר"ח, דאין המקח קיים כלל, אפילו שעה אחת, דתקון רבנן שלא תהא אשה צריכה לטרוח ולחזר להוציא מיד הלקוחות אחר מיתה הבעל, דלא דמי לאשה הטורפת מנכסים משועבדים לכתובה, דהתם הויה מכירה, דשמוא לא תהא אשה צריכה לטרוח שיפרעו לה כתובתה, או תטרוף מבני חרי, אבל היכא שאין יכולים לסלקה בשאר נכסים, תקנו שהמקח בטל לאלתר. [תוס'].

² אומר ר"י, דעיקרם קיימי למאכל בהמה, דאם היו עיקרם לאדם, היה אסור ליתנם לבהמה, משום הפסד תרומה. ומכל מקום חזו לאדם, דאי לא חזו כלל לאדם, פטורין מתרומה ומעשר, כדאמר בריש כלל גדול. [תוס'].

³ והא דתנן מערבין לישראל בתרומה, דשרי בהנאה, אומר רבינו תם, דהיינו דוקא הנאה שאין של כילוי, אבל הנאה של כילוי, כגון להאכיל לבהמתו, אסור, וכן להדליקה ולהסיקה תחת תבשילו ... וטעמא דלא אסור אלא הנאה של כילוי, מפרש ר"י, משום דדרשינן בפרק במה מדליקין ... את משמרת תרומותי, בשתי תרומות הכתוב מדבר, אחת תרומה טמאה ואחת תרומה טהורה, מה תרומה טהורה אין לך בה אלא משעת הרמה ואילך, פירוש עיקר הנאתה דהיינו אכילה, אף תרומה טמאה, אין לך בה עיקר הנאה דהיינו הדלקה, אלא משעת הרמה ואילך, ומהכא יליף דאין מדליקין בטבל טמא, ובטבל טהור נמי משמע גבי עובדא דרבי פנחס בן יאיר דאסור הנאה של כלוי, היינו משום דהדר ילפינן תרומה טהורה מטמאה, ולא כמו שפירש שם בקונטרס דכל שכן בטבל טהור, דכל שכן לא הוי, דטהור מטמא הוא דילפינן, וכי היכי דילפינן לאסור טבל בהנאה של כילוי, הכי נמי ילפינן לאסור זו בתרומה, דמשעת הרמה לא הותרה אלא לכהנים ולא לישראל. [תוס'].

את השור משעבודו^א.

ב. חמץ – עשה חמצו שברשותו, אפותיקי לנוכרי לחובו, כלומר ייחד חמצו לגביית חוב שחייב לנוכרי, ואמר לנוכרי, מכאן תגבה חובך, ובכך נשתעבד החמץ לתשלום החוב, ולאחר מכן הגיע עשה ששית של ערב פסח, מאחר שהחמץ ברשות ישראל ועדיין לא זכה בו הנוכרי ממש אלא השתעבד לו בלבד, איסור חמץ המוטל על ישראל מפקיע השעבוד, והישראל חייב לבער את החמץ.

דף ס"ז

ג. שחרור – עשה עבדו אפותיקי לחובו, כלומר ייחד עבדו לגביית חוב שחייב לחבירו, ואמר לו מכאן תגבה חובך, ובכך נשתעבד העבד לתשלום החוב, ולאחר מכן שחרר הבעלים הראשון את העבד, שחרור זה מפקיע את השעבוד של העבד והרי זה יוצא לחירות, ואין למלווה זכות בו.

לדעת רב יהודה יש לה זכות בנדוניה אף יותר מהראוי לה

נתבאר, שלדעת רב יהודה, כל מה שהאשה מכניסה לבעלה בנדונייתה, אף על פי שהוא באחריותו, כשבא להוציאה, היא נוטלת את הנכסים הללו ממש, ואינו יכול לדחותה בשוויים, משום שבח בית אביה.

אמנם מאחר שלא קיבל עליו אחריותם אלא כפי מה שהיו שוויים, אין לה לגבות בכתובתה אלא כנגד מה שהיו שוויים מתחילה, ולכן אם הכניסה לו שני כלים שהיו שוויים שניהם יחד אלף זוז, וכשבא להוציאה, שבחו, והיו שוויים כל אחד לבדו אלף זוז, אינה נוטלת בכתובתה אלא אחד מהם.

אכן, **אם היא רוצה**, היא יכולה לשלם לו על הכלי השני, ונוטלת ממנו על כרחו, ואין אומרים, כבר זכה בכל מה ששבחו הנכסים, ולא תוציא ממנו יותר מהראוי לה מחמת התחייבותו, כי גם לענין זה, משום שבח בית אביה הדין עמה, ותשלם מה ששבחו הנכסים, ותיטול כל מה שהכניסה לו מבית אביה.

העובר פוסל את אמו ואינו מאכיל את אמו

בת כהן שנישאת לישראל, ומת, אם יש לה זרע ממנו אינה אוכלת בתרומה, ואם אין לה זרע ממנו, שבה לאכול תרומה משום בית אביה. ואם לא היה לה זרע ממנו, אבל הניחה מעוברת, העובר פוסל אותה מלשוב לתרומת בית אביה.

ובת ישראל שנישאת לכהן, ומת, אם יש לה זרע ממנו אוכלת בתרומה, ואם אין לה זרע ממנו אינה אוכלת בתרומה. ואם לא היה לה זרע ממנו, אבל הניחה מעוברת, העובר אינו מאכיל את אמו בתרומה^א, [עד שיוולד והוא זכר].

אותה כרשיני תרומה, אף על פי שהישראל חייב במזונותיה^א. ואף שמקצת אחריותה על ישראל, שכן אם נגנבה או אבדה חייב לשלם^ב, מכל מקום אינה נחשבת כפרה של ישראל, כי אין כל האחריות על ישראל, שהרי אם נאנסה, או כחשה, או נפחתו דמיה, השוכר פטור מלשלם לבעלים. ומהטעם הזה עצמו **כהן ששכר פרה מישראל**, מאחר שהיא של ישראל, **אסור לו להאכילה כרשיני תרומה**.

וישראל ששם פרה מכהן, כלומר, כששכרה מהכהן, העריכו את שווייה, והתנה עמו להחזירה לו כפי שווייה, שאם תיכחש או תאנס או יוזלו פרות בעולם, יתן לו דמים כפי שהיתה שווה, אף על פי שאם לא פחתו דמיה מחזיר אותה כמות שהיא, מאחר שכל אחריותה על ישראל, כל זמן שלא החזירה, נחשבת כפרה של ישראל^ב, **ואינו מאכילה כרשיני תרומה**. ומהטעם הזה עצמו **כהן ששם פרה מישראל**, מאחר שכל אחריותה על הכהן, **מותר לו להאכילה כרשיני תרומה**.

הנדוניה באחריות הבעל ומשועבדת לאשה

אשה אחת הכניסה לבעלה בנדונייתה איצטלא דמילתא [=טלית של צמר נקי בן יומן], וכשמת הבעל, פרסו היתומים את הטלית הזו על המת, להיות לו תכריכים.

אמר רבא, קנה המת את הטלית, להיות לו תכריכים, ונאסרה הטלית בהנאה כדין תכריכי המת^א.

הקשה נאנאי בנו של רב יוסף בנו של רבא לרב כהנא, היאך אמר רבא שהטלית אסורה, והלא רבא עצמו פסק משמו של רב נחמן, שהלכה כרב יהודה, שנכסי צאן ברזל אינם של האיש, אלא של האשה הם, ואם כן היאך אסרו היתומים טלית שאינה שלהם.

והשיב לו רב כהנא, אף שדעת רב יהודה שהאשה יכולה לתבוע את הנכסים הללו, בחזקת הבעל הם, ולא בחזקתה, אלא שהם משועבדים לה, וכלל בדינו, שהקדש חמץ ושחרור מפקיעים את השעבוד, **ואם כן כשהיתומים הקדישו את הטלית לתכריכים, פקעה ממנה שעבוד האשה**, ולכן יתנו דמיה.

הקדש חמץ ושחרור מפקיעים מידי שעבוד

אמר רבא, הקדש חמץ ושחרור, מפקיעים מידי שעבוד.

א. הקדש – עשה שורו אפותיקי לחובו, כלומר ייחד שורו לגביית חוב שחייב לחבירו, ואמר לו מכאן תגבה חובך, ובכך נשתעבד השור לתשלום החוב, ולאחר מכן הקדיש את השור קדושת הגוף להקריבו למזבח, הקדש זה מפקיע

^א אומר ר"י, היינו משום דבהמה האוכלת היא קנין כספו של כהן, וישראל אין נהנה אלא הדמים, והרי הוא כמוכר תרומה לכהן, והדמים שלו. אבל כהן ששכר פרה מישראל, לא יאכילנה, דלאו קנין כספו דכהן הוא, דשכירות לא קניא. [תוס'].

^ב כאן משמע דהלכתא כמאן דאמר דשוכר כנושא שכר דמי ... וכן הלכה ... [תוס'].

^ג כן פירש בקונטרס, כששכרה הימנו, התנה להחזיר לו דמים אלו אם תכחש או תאנס או יוזלו הפרות. ואומר ר"י, דאסור לעשות כן משום ריבית, כדמוכח בפרק איזהו נשך, אלא איירי בשואל. [תוס'].

^ד תכריכי המת איסורי הנאה הן כהקדש, דגמר שם שם מעגלה ערופה, בפרק נגמר הדין. [רש"י].

^א ודוקא קדושת הגוף כי האי גוונא, אבל קדושת דמים לא, כדתנן, מוסיף עוד דינר, ופודה הנכסים הללו כו'. [רש"י].

^ב פוסל ואין מאכיל. נראה לפרש, שהעובר פוסל בעבדי אביו, ואין מאכיל את אמו. דתרוייהו אעבדים ליכא למימר, פוסל בעבדי אביו, ואין מאכיל בעבדי אביו, דכיון דאשמועינן דפוסל, היכי משכחת שיאכיל. ובקונטרס פירש כולה מילתא אאמו. ואף על גב דאעבדים קאי, הכי קאמר, שהעובר פוסל ואין מאכיל את אמו, והוא הדין לעבדי דפוסל. [תוס'].

עבדי עובר כהן

בת ישראל שנישאת לכהן, ומת אותו כהן, והניחה מעוברת, אף על פי שיש לה בנים אחרים מהכהן, ומחמתם היא עצמה אוכלת בתרומה, **דעת רבי יוסי, שהעובר שבמעיה אין בו כח להאכיל בתרומה, ומאחר שיש לו חלק בעבדי צאן ברזל שהניח האב^א, אותם עבדים אינם אוכלים תרומה מפני חלקו של עובר.**

לדברי רבה – הסיבה שלדעת רבי יוסי, עובר של כהן שבמעיה בת ישראל אינו מאכיל עבדיו בתרומה, **כי לדעת רבי יוסי, עובר שבמעיה זרה דינו כזר** [ועד שיוולד] ואם כן, עבדי העובר, עבדי זר הם, ולכן אינם אוכלים בתרומה. **ודווקא עובר שבמעיה זרה דינו כזר, אבל עובר שבמעיה כהנת דינו ככהן, ולפיכך בת כהן שמת בעלה, והניחה מעוברת, מאחר שהעבדים הם עבדיו של עובר כהן, עבדי כהן הם, ואוכלים בתרומה.**

ולדברי רב יוסף – הסיבה שלדעת רבי יוסי, עובר של כהן שבמעיה בת ישראל אינו מאכיל עבדיו בתרומה, **כי לדעת רבי יוסי, הכתוב מלמד שרק ילוד מאכיל בתרומה, אבל מי שעדיין לא נולד, אינו מאכיל בתרומה**, שנאמר, "ויליד ביתו הם לאכלו בלחמם" (ויקרא כ"ב י"א) קרי ביה "ואכילו", כלומר רק הנולדים מאכילים, אבל אלו שלא נולדו, אינם מאכילים. ומהטעם הזה, **אפילו עובר שבמעיה כהנת, שודאי דינו ככהן, אינו מאכיל עבדיו בתרומה, כי עדיין לא נולד.**

ובברייתא משמע כדברי רבה, שכן בברייתא מבואר, שהחכמים שאלו את רבי יוסי, מדוע אמר דבריו דווקא בעובר שבמעיה בת ישראל, ולא בעובר שבמעיה בת כהן, והשיב, שבעובר שבמעיה בת ישראל שמע שאינו מאכיל עבדיו בתרומה, ובעובר שבמעיה בת כהן לא שמע שאינו מאכיל עבדיו בתרומה, ולכאורה הטעם לחילוק הוא, שעובר במעיה זרה זר הוא, ועובר שבמעיה כהנת כהן הוא^ב.

ואמר רב יהודה אמר שמואל, דברים אלו, דברי רבי יוסי הם, שאמר, שכהן שהניח אשה מעוברת, עבדיו אינם אוכלים בתרומה, כי העבדים נחשבים עבדיו של עובר, והעובר אינו מאכילם, [או משום שהוא זר, או משום שלא נולד]. [ושנינו בברייתא, שרבי יוסי העיד עדות זו מפי שמעיה ואבטליון, והודו לו חכמים, כלומר שדברי טעם הם]. **אבל חכמים חולקים עליו, ואומרים, שכל זמן שלא נולד העובר, אין לו זכיה, ואין העבדים נחשבים עבדיו של עובר, אלא של שאר יורשי הכהן^ג, אם יש לכהן בנים, העבדים נחשבים עבדי אותם בנים, ואם אין לכהן בנים ויש לו אחים, העבדים נחשבים עבדי אותם אחים, ואם אין לכהן אחים, העבדים נחשבים עבדי שאר קרובי הכהן, ואוכלים בתרומה מחמתם.**

ואמנם, אף שאמר שמואל שחכמים חולקים על רבי יוסי, דעת שמואל עצמו

^א כן פירש רש"י, שמדובר בעבדי צאן ברזל, משום שגרסת המשנה היא "לא יאכלו עבדיה בתרומה", ועל כרחך הכוונה לעבדי צאן ברזל, ולכאורה כל שכן לעבדי האב ממש.

^ב והחכמים שהקשו לו הו סברי, דטעמא משום דילוד מאכיל. [תוס']. אף על גב דעל כרחך דרשינן ההיא דרשא דילוד מאכיל, דמהאי טעמא אמרינן לקמן דבת ישראל לכהן והניחה מעוברת דלא מאכיל, דהתם לא שייך טעמא דעובר במעיה זרה זר הוא, דאפילו זר מאכיל את אמו, ואפילו ממזר, כדאמרינן לקמן, מכל מקום מיבעיא ליה לענין עבדים, דאיכא למימר דוקא לענין אמו, דכתב בה קרא וילוד ביתו הם יאכלו, דמיניה דרשינן שמאכיל את אמו, דרשינן ילוד מאכיל, אבל עבדים שאוכלים מטעם קנין כספו, לא קאמר קרא ילוד מאכיל, שאינו ילוד לא. [תוס'].

^ג הוי מצוי למימר, דטעמא דרבנן משום דלא סבירא להו דרשא דשאין ילוד אין מאכיל לגבי עבדים, ולית להו נמי דעובר במעיה זרה זר הוא, אלא קבלה היתה בידו, דטעמא משום דלא זכי בהו עובר. וקצת תימה, דהא מסתמא מעשה ידיהם עד שיוולד הוא לעובר ולא לבני משפחה. [תוס'].

כרבי יוסי, שיש לעובר זכיה, שכן אמר שמואל לרב חנא בגדתאה, צא, והביא לי עשרה בני אדם, ואומר לך בפניהם, שהמוכה לעובר קנה^ד, ויתפרסם הדבר.

רב חנא בגדתאה

- י"מ שנקרא כן כי היה בעל אגדה.
- וי"מ שנקרא כן על שם מקומו, בגדד.

סיכום הדינים לפי דעת רבי יוסי כפי המובא בברייתא

כהן שמת, והניח בנים, ואשה שאינה מעוברת, **עבדי מלוג** עבדי האשה הם, ואוכלים בתרומה מחמתה, שכל זמן שיש לה זרע מכהן, היא אוכלת בתרומה ומאכילה את עבדיה, **ועבדי צאן ברזל הם עבדי הבנים, ואוכלים בתרומה מחמת הבנים שהם כהנים.**

כהן שמת, והניח אשה מעוברת, **ולא הניח בנים, עבדי מלוג** עבדי האשה הם, ואינם אוכלים בתרומה מחמתה, שכל זמן שיש לה זרע מכהן עובר בלבד, אינה אוכלת בתרומה, כי רק ילוד מאכיל ושאינו ילוד אינו מאכיל, ולפיכך אינה מאכילה את עבדיה בתרומה, **ועבדי צאן ברזל הם עבדי העובר, ולכן גם הם אינם אוכלים בתרומה.**

כהן שמת, והניח בנים וגם אשה מעוברת, **עבדי מלוג** עבדי האשה הם, ואוכלים בתרומה מחמתה, שכל זמן שיש לה זרע מכהן, היא אוכלת בתרומה ומאכילה את עבדיה, **ועבדי צאן ברזל הם עבדי הבנים ועבדי העובר, ומאחר שיש לעובר חלק בהם אינם אוכלים בתרומה.**

לסיכום, דין עבדי מלוג של האשה תלוי בבנים, אם יש לה בנים מהכהן, עבדי מלוג אוכלים מחמת האשה, [בין כשהיא מעוברת ובין כשאינה מעוברת], **ואם אין בנים מהכהן, עבדי מלוג אינם אוכלים בתרומה מחמת האשה**, [בין כשהיא מעוברת ובין כשאינה מעוברת]. **ודין עבדי צאן ברזל של היורשים תלוי בעיבור האשה, אם אינה מעוברת, אין לעובר חלק בעבדים, ואוכלים בתרומה**, [בין כשיש בנים שהם יורשים, ובין כשאין בנים ששאר קרובים יורשים], **ואם היא מעוברת, יש לעובר חלק בעבדים, ומחמת חלקו אינם אוכלים בתרומה, כי העובר אינו מאכיל**, [בין כשיש בנים שגם הם יורשים, ובין כשאין בנים שהעובר לבדו יורש].

דעת רבי שמעון בן יוחי

נתבאר, שלדעת רבי יוסי, אם היתה האשה מעוברת, עבדי צאן ברזל אינם אוכלים בתרומה, מפני חלקו של עובר, שכל זמן שלא נולד, אינו ראוי להאכיל את עבדיו.

ורבי שמעון בן יוחי אומר, שיש חילוק בדין זה, בין אם הניח הכהן בנות בלבד, או שהניח גם בנים.

כשהניח הכהן בנות בלבד, עבדי צאן ברזל אינם אוכלים בתרומה מפני חלקו של עובר, כי כשהניח הכהן בנות בלבד, בוודאי יש לעובר חלק בעבדים, שכן אם העובר הוא נקיבה, מאחר שאין כאן זכרים, הנקבות חולקות בנכסים, וגם לעובר הנקיבה חלק עם כולן, ואם העובר זכר, הוא לבדו יורש את כל הנכסים,

^ד אף על גב דשמואל פסיק בפרק אף על פי, כרבי יוחנן הסנדלר, דאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, שמואל חשיב עובר כבא לעולם. [תוס'].

והעבדים שלו בלבד.

אבל כשהניח הכהן גם בן זכר, עבדי צאן ברזל אוכלים בתרומה מחמת הבן הזכר שכבר נולד, שהוא מאכיל את עבדיו בתרומה, ואין חוששים לחלקו של עובר, לומר, לא יאכלו העבדים מחמתו.

- וי"א שהסיבה לכך שאין חוששים לחלקו של עובר, כי אין לחוש למיעוט^א, משום שהסתברות שיוולד זכר היא פחות ממחצה שכן הנולדים לעולם הם מחצה זכרים ומחצה נקיבות ומיעוט מכל מין הם נפלים נמצא שהזכרים שהם בני קיימא הם פחות ממחצה ולכן אין לחוש לכך.

- וי"א שבאמת יש לחוש למיעוט, שמא העובר זכר בן קיימא, ואף על פי כן העבדים אוכלים בתרומה, ואין חוששים לחלקו של עובר, כי כשהכהן מת, בי"ד מעמידים לעובר אפטרופוס לעמוד תחתיו לחלוק את הנכסים עם האחים [כדברי רב נחמן אמר שמואל להלן], ובוררים לעובר שאר נכסים, ואת כל העבדים לזכר שכבר נולד, וכך העבדים אוכלים בתרומה^ב.

והנה אם טעמו של רבי שמעון, משום שניתן לחלוק את הנכסים, ולתת לעובר שאר נכסים ואת העבדים לנולדים, תנא קמא חולק עליו בסברא זו, ואומר שאין חולקים את הנכסים עד שיגדלו, ונמצא שנחלקו חכמים בדינו של רב נחמן אמר שמואל, אם ניתן לחלוק את הנכסים בעודם קטנים.

ולפיכך, לדעת רב נחמן, על כרחך טעמו של רבי שמעון משום שחוששים למיעוט, וזבה נחלק עמו רבי יוסי, אבל הכל מודים שניתן לחלוק את הנכסים בעודם קטנים, ולכן אם יעשו כן, הכל מודים שהעבדים יאכלו בתרומה, ומחלוקת רבי שמעון ורבי יוסי היא מה הדין עד שיחלקו את הנכסים.

חלוקת הירושה כשיש יתומים קטנים

לדברי רב נחמן אמר שמואל, יתומים קטנים שרצו לחלוק את נכסי אביהם, בי"ד מעמידים לכל אחד אפטרופוס, שיעמוד ויטען את טענותיו במקומו, וכל אפטרופוס בורר חלק יפה עבור מי שנתמנה עליו.

הגדילו ובאו למחות

נתבאר, שיתומים קטנים חולקים את ירושת אביהם, על ידי אפטרופוסים, המבררים לכל אחד חלק הראוי לו. ונחלקו חכמים, מה הדין אם הגדילו היתומים, ולא היתה החלוקה נוחה להם.

לדעת שמואל – הגדילו היתומים יכולים למחות ולבטל חלוקה ראשונה,

^א הקשה הר"ר שמואל ברי' חיים, הא כי הוי נמי נפל פסיל, כדמוכח בפרק מי שמת, דלמאן דאמר המזכה לעובר קנה, זוכה העובר בנכסי אביו עד שתפיל האשה ... ואומר ר"י, דהכא יש להסתפק שמא כבר הוא נפל. [] ואם תאמר דהכא חייש רבי יוסי למיעוטא, ובפרק מצות חליצה קאמר דקטנה חולצת, ואמאי הא אין עולה לייבום, כיון דחייש למיעוטא, דחיישינן שמא תמצא אילונית, וכיון דאין עולה לייבום, אין עולה לחליצה. ויש לומר דחשיב עולה לייבום, כיון דאם יבא אליהו ויאמר דאינה אילונית היתה יכולה להתייבם, ולא דמיא לחולצת תוך ג' חדשים דאפילו יבא אליהו ויאמר דלא מיעברא, לא משגיחין בית. [] ואם תאמר דבפרק קמא דכתובות לא חייש ר' יוסי למיעוטא בתינוקת שנאנסה. ואומר ר"י, דברובא דאיתיה קמן כולי עלמא מווד דלא חיישינן למיעוטא. ומיהו צריל עיון בריש המוכר פירות, דאזיל רבי יוסי בתר רובא דזריעה, להוציא ממון, ואייתי מינה ראיא לרב דאמר הולכין בממון אחר הרוב, אלמא לא חייש רבי יוסי למיעוט לענין ממונא, וכל שכן לענין איסורא. ויש לחלק. [תוס'].
^ב אבל היכא דכולן נקבות, לא מצינו למיעבד תקנתא, שמא יחא העובר זכר, ויחא הכל שלו. [רש"י].

לחזור ולחלק באופן שונה [מכאן ולהבא, אבל פירות שאכל כל אחד מהחלק שהיה בידו עד עכשיו, לא יחזיר].

ולדעת רב נחמן – הגדילו היתומים אינם יכולים למחות ולבטל חלוקה ראשונה, שאם כן מה כח בי"ד יפה.

הבת מאכלת הבן אינו מאכיל

נתבאר, שלדעת רבי יוסי, אם היתה האשה מעוברת, עבדי צאן ברזל אינם אוכלים בתרומה, מפני חלקו של עובר, שכל זמן שלא נולד, אינו ראוי להאכיל את עבדיו.

ומבואר בבבביתא, שלדעת רבי ישמעאל ברבי יוסי משום אביו, הבת מאכלת והבן אינו מאכיל.

א. ולכאורה הכוונה לכך, שדווקא כשיש בן מלבד העובר, אז לא יאכלו העבדים מפני חלקו של עובר, אבל כשיש בת מלבד העובר, יאכלו העבדים בתרומה, ואין חוששים לחלקו של עובר.

ובאמת הדברים הללו אינם מובנים, כי לכאורה, גם כשיש בת, יש לחוש לחלקו של עובר, ונאמרו שני אופנים להעמיד את הדברים הללו.

ב. אבבי אמר, שלא חילק רבי ישמעאל רבי יוסי בין מניח בת למניח בן, אלא בין מניח בן ובת למניח בן בלבד, ובמקום שהיו נכסים מועטים, שאף שמדין תורה הבנים יורשים והבנות ניזונות מהם מתנאי כתובה, תקנת חכמים היא, שמאחר שהנכסים מועטים, הבנות ניזונות מהם^א, והבנים ישאלו על הפתחים. ומעתה, אם מלבד העובר יש בן ובת, ממה נפשך לעובר אין חלק בירושה, שכן אפילו אם הוא זכר, אינו עדיף מהבן שלפנינו, שנטלו ממנו את הירושה, ונתנוה לבת, ואם כן אין לו חלק בעבדים, ואפילו אם הוא נקיבה, שתיקנו לה להיות ניזונית מהירושה, לא תקנו לה אלא משעת לידה, אבל בעודה במעי אמה לא, ואם כן ממה נפשך העבדים של הבת, ולא של העובר, ואוכלים בתרומה מחמתה^ב. אבל כשמלבד העובר היה בן בלבד, יש לחוש שמא העובר זכר כמו הבן, ושניהם יורשים את הנכסים בשווה, ומפני חלקו של עובר לא יאכלו העבדים בתרומה.

והקשו על דברי אבבי, שכן אף שתיקנו חכמים שבנכסים מועטים הבנות ניזונות, מכל מקום נחשבים הנכסים ברשות הבנים, [ומהם הבנות ניזונות], ולכן לדברי רבי אסי אמר רבי יוחנן, אם קדמו^א הבנים ומכרו, המכירה חלה^ב.

^א אף על גב דפסקינן בפרק נערה בכתובות, דמזון האשה והבנות ממקרקעי ולא ממטלטלי, סוגיא דהכא סברא דעבדא דמקרקעי דמי, כרבי אלעזר ... ומיהו אין הלכה כן, אלא כרב נחמן דפליג עליה ... אבל אין לומר דחשיב עבדא כמטלטלי, וסבר כרבי דאמר בפרק נערה מזון האשה והבנות בין ממקרקעי בין ממטלטלי ... [תוס'].
^ב ולהכי נקט בן בהדה, דאי לא הוה בן, אית ליה זכייה לעובר נקבה מדאורייתא בנכסים בתורת ירושה בהדי הך בת. [רש"י].

^א מלשון קדמו משמע דאיירי שקדמו למכור קודם שהחזיקו בהן בית דין לצורך בנות. אבל אין נראה לר"י, דאם כן הוה ליה לאוקמי כגון שכבר החזיקו בהן בנות על פי בי"ד. אלא אין שום חזקה מועלת, אלא קדמו קודם שיאכלו הבנות קאמר. ומיהו אומר ר"י, דיש לדחות, דמשמע ליה דבת אוכלת מיד אחר מיתת הבעל בלא החזקה על פי בי"ד. [תוס'].
^ב והדמים שלהם, דאם לא כן בחזקת הבנות הן, וכן משמע בסוטה, דחשיב ליה רשע ערום, זה המשיא עצה למכור בנכסים מועטים. [תוס'].
^א אף על גב דפסקינן בפרק נערה בכתובות, דמזון האשה והבנות ממקרקעי ולא ממטלטלי, סוגיא דהכא סברא דעבדא דמקרקעי דמי, כרבי אלעזר ... ומיהו אין הלכה כן, אלא כרב נחמן דפליג עליה ... אבל אין לומר דחשיב עבדא כמטלטלי, וסבר כרבי דאמר בפרק נערה מזון האשה והבנות בין ממקרקעי בין ממטלטלי ... [תוס'].
^ב ולהכי נקט בן בהדה, דאי לא הוה בן, אית ליה זכייה לעובר נקבה מדאורייתא בנכסים בתורת ירושה בהדי הך בת. [רש"י].

^א מלשון קדמו משמע דאיירי שקדמו למכור קודם שהחזיקו בהן בית דין לצורך בנות. אבל אין נראה לר"י, דאם כן הוה ליה לאוקמי כגון שכבר החזיקו בהן בנות על פי בי"ד. אלא אין שום חזקה מועלת, אלא קדמו קודם שיאכלו הבנות קאמר. ומיהו אומר ר"י, דיש לדחות, דמשמע ליה דבת אוכלת מיד אחר מיתת הבעל בלא החזקה על פי בי"ד. [תוס'].
^ב והדמים שלהם, דאם לא כן בחזקת הבנות הן, וכן משמע בסוטה, דחשיב ליה רשע ערום, זה המשיא עצה למכור בנכסים מועטים. [תוס'].
^א אף על גב דפסקינן בפרק נערה בכתובות, דמזון האשה והבנות ממקרקעי ולא ממטלטלי, סוגיא דהכא סברא דעבדא דמקרקעי דמי, כרבי אלעזר ... ומיהו אין הלכה כן, אלא כרב נחמן דפליג עליה ... אבל אין לומר דחשיב עבדא כמטלטלי, וסבר כרבי דאמר בפרק נערה מזון האשה והבנות בין ממקרקעי בין ממטלטלי ... [תוס'].
^ב ולהכי נקט בן בהדה, דאי לא הוה בן, אית ליה זכייה לעובר נקבה מדאורייתא בנכסים בתורת ירושה בהדי הך בת. [רש"י].

האירוסין פוסלים מאכילת תרומה

בת כהן שנתארסה לישראל, נפסלה מיד מאכילת תרומה, שנאמר, "ובת כהן
כי תהיה לאיש זר הוא בתרומת הקדשים לא תאכל" (ויקרא כ"ב י"ב), ומשעת
אירוסין הרי היא לאיש זר, ונפסלת מאכילת תרומה.²

דף ס"ח

האירוסין אינם מאכילים בתרומה

בת ישראל שנתארסה לכהן, מדין תורה משעת אירוסין אוכלת בתרומה, שהרי
היא קניינו של כהן, אולם חכמים גזרו שלא תאכל בתרומה עד שעת נישואין,
ואמר עולא במסכת כתובות, מה טעם אמרו אינה אוכלת, גזירה שמא ימזגו
לה כוס בבית אביה, ותלך ותשקה לאחיה ולאחותה.

החרש פוסל ואינו מאכיל

מדין תורה חרש מאחר שאין בו דעת אין קידושו קידושין אולם חכמים תיקנו
נישואין לחרש כפי שיתבאר בעזה"י בדף קי"ב.

ומאחר שמדין תורה אין קידושו קידושין, כשחרש כהן נושא בת ישראל, אינו
מאכילה בתרומה, שאינה קנין כספו.

ומכל מקום מאחר שמתקנת חכמים יש לו נישואין, כשחרש ישראל נושא בת
כהן, הוא פוסל אותה מלאכול בתרומה, כי מתקנת חכמים היא נידונית כאשר
ישראל.

דין בן תשע שנים ויום אחד הנזכר במשנתנו

נתבאר, שכל המנויים לעיל, (א) עובר. (ב) יבם. (ג) ארוס. (ד) חרש. פוסלים
מאכילת תרומה, ואינם מאכילים בתרומה. ויחד עימהם נזכר במשנתנו גם (ה)
בן תשע שנים ויום אחד. ולהלן יתבאר בעזה"י לאיזה ענין הוא נזכר.

א. לענין שומרת יבם שלא בא עליה.

מתחילה אמרו, שכוונת המשנה ללמד על יבם שהוא בן תשע שנים ויום אחד
[שאו הוא ראוי לביאה], ולא בא על יבמתו, שכשהיא בת כהן והוא ישראל, הוא
פוסל אותה מאכילת תרומה, וכשהיא בת ישראל והוא כהן, אינו מאכילה
בתרומה.

אולם הקשו שלא יתכן שזה הוא ביאור המשנה, כי לענין זה, אין הדין תלוי
בכך שהוא בן תשע שנים ויום אחד. שכן אפילו הוא קטן ביותר [כשהוא ישראל
והיא כהנת], הוא פוסל את יבמתו מאכילת תרומה, משום שהיא אגודה בו, ולא
שבה אל בית אביה. ואפילו הוא גדול ממש, [כשהוא כהן והיא ישראלית], אינו
מאכיל אותה בתרומה, עד שיבוא עליה, כי עד אז אינה קניינו.

ב. לענין יבמתו שבא עליה.

² מתוך הלשון משמע דמקרא דמכי תהיה לאיש זר נפקא, כדפירש בקונטרס. ומיהו לקמן מפיך
לה מ"יובשה אל בית אביה" מכלל דמעיקרא לא אכלה, "וכי תהיה לאיש זר" מוקמינן לנבעלה
לפסול לה פסלה, והכא הך דרשא הפשוטה נקט, דאי לאו דנפקא לן מ"יובשה" הוה מוקמינן
לאירוסין דפסלי. וכן דרך הגמרא בכמה מקומות. ועוד אמר ר"י, דמשום דמהאי קרא דכי תהיה
דרשינן נמי דאינה חוזרת בהויה דאירוסין לחוזה ושוק, להכי נקטיה נמי הכא. [תוס']

ומאחר שגם במקום בת, הנכסים ברשות הבנים, יש לחוש לחלקו של עובר,
שמא זכר הוא, ולא יאכלו העבדים תרומה.

ג. ומסקנת הסוגיה, שהבת שהזכיר רבי ישמעאל ברבי יוסי היא האם, וכוונת
דבריו, שהאם, כשהיא אוכלת בתרומה [מחמת בניה, אף על פי שהיא מעוברת]
מאכילה עבדי מלוג שלה. אבל הבנים, גם כשהם אוכלים בתרומה, [כשהאם
מעוברת] אינם מאכילים עבדי צאן ברזל, מפני חלקו של עובר. ודברים אלו הם
כדעת רבי יוסי הנזכרת לעיל, שכל הנזכר לעיל משמו של רבי יוסי, רבי
ישמעאל ברבי יוסי אמר משמו.

העובר פוסל את אמו מלאכול תרומה

בת כהן שנישאת לישראל נאסרת בתרומה. מת בעלה הישראל, והניחה בלא
בנים, חוזרת לאכול תרומה, שנאמר, "ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה וזרע
אין לה ושבא אל בית אביה כגעוניה מלחם אביה תאכל וכל זר לא יאכל בו" (ויקרא
כ"ב י"א). ודווקא הניחה בלא בנים ובלא עובר אבל הניחה מעוברת העובר פוסל
אותה מלשוב לתרומת בית אביה שנאמר "ושבא אל בית אביה כגעוניה" לומר
דווקא כשדומה לנעוריה אבל מעוברת אינה חוזרת.

העובר אינו מאכיל את אמו תרומה

בת ישראל שנישאת לכהן מותרת לאכול בתרומה מחמת בעלה הכהן. מת
בעלה הכהן, והניחה עם בנים, אוכלת בתרומה מחמת בניה הכהנים. אבל
הניחה מעוברת אינה אוכלת שהעובר אינו מאכיל את אמו בתרומה שנאמר
"וייליד ביתו הם יאכלו בלחמו" (ויקרא כ"ב י"א) שיש לך לקרוא זאת "וייליד ביתו
הם יאכלו בלחמו", לומר לך, ילוד מאכיל, ושאינו ילוד אינו מאכיל.

היבם פוסל את היבמה מאכילת תרומה

בת כהן שהיתה נשואה לישראל, ומת בלא בנים, והניח אח, מאחר שהיא
זקוקה לאח לייבום או חליצה, הוא פוסל אותה מלשוב לאכול תרומה מחמת
בית אביה, שנאמר, "ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה וזרע אין לה ושבא אל
בית אביה כגעוניה מלחם אביה תאכל וכל זר לא יאכל בו" (ויקרא כ"ב י"א), להוציא
שומרת יבם, שאגודה ביבם, ולא שבה לבית אביה.

היבם אינו מאכיל את היבמה בתרומה

בת ישראל שהיתה נשואה לכהן, ומת בלא בנים, והניח אח, אף על פי שהיא
זקוקה לאח הכהן לייבום או חליצה, אינה אוכלת בתרומה, כי נאמר "וכהן כי
תקנה נפש קנין קספו הוא יאכל בו ויליד ביתו הם יאכלו בלחמו" (ויקרא כ"ב י"א), וכל
זמן שלא נתייבמה, היבמה אינה קנינו של יבם, אלא של מת, ולכן היבם אינו
מאכילה בתרומה.³

³ אמר רבינו תם, דאסמכתא בעלמא הוא, דמדאורייתא מיכל אכלה ... ואם תאמר ומאחר דאכלה
מדאורייתא, מפני מה אסרוה למשנה אחרונה עד שתבעל, אפילו נפלה מן הנשואין, הא ליכא
למיחש תו לסימפון. ויש לומר דכיון דאסורה ארוסה בהגעת זמן למשנה אחרונה, אסרו נמי יבמה,
משום דמיחלפא בה, ששתיהן זמן כניסתן לאלתר. ומיהו הא דדרשינן לעיל, בת ישראל לכהן
דאכלה בתרומה מקנין כספו, דרשא גמורה היא ... ואף על גב ... דנשואה דריש בספרי מכל טהור
בביתו, ואית דמפיק לה מאתם וביתכם, ההיא דספרי אסמכתא הוא, וכמה דרשות יש בגמרא
שדורש בתורת כהנים ובספרי מפסוקים אחרים ... [תוס']

נתבאר לעיל, שישראל שאירס בת כהן, פוסל אותה מאכילת תרומה. והנה כלל בידנו, שאין קנין לקטן, ואם כן אין האירוסין חלים בוודאי, אלא כשהיה המאמר בן שלוש עשרה שנה ויום אחד והביא שתי שערות של סימני גדלות, אבל כל שלא הגדיל, אין כאן אירוסין. ומכל מקום מבואר במשנתנו, שלענין אכילת תרומה, לא רק כשהגדיל המאמר בוודאי, הוא פוסל את האשה מלאכול בתרומה, אלא אף כשיש ספק אם הגדיל, כגון ספק אם הביא שתי שערות או לא, אף על פי שקידושי ספק הם, האשה נפסלת מאכילת תרומה.

ג. נפל הבית עליו ועל אשתו שהיא בת אחיו.

ראובן נשוי את דינה בת אחיו שמעון ואשה נוספת, ונפל הבית על ראובן ועל דינה, ומתו שניהם, ויש להסתפק אם ראובן מת תחילה, ואם כן במותו הייתה דינה בת שמעון אשתו, ופטורה מייבום לשמעון אביה, ופוטרת צרתה מהייבום, או היא מתה תחילה, ובמות ראובן הניח רק את האשה האחרת, והיא זקוקה לשמעון אחיו לייבום, אותה צרה חולצת לשמעון ולא מתייבמת¹.

הפוסלים את האשה בביאתם

לדעת תנא קמא, כל אלו שהם אסורים בישראל או כהונה, משיהיו בני תשע שנים ויום אחד שביאתם ביאה, פוסלים הם את האשה מהכהונה ומאכילת תרומה. [בת כהן, לעולם שייכים בה שני דברים אלו, ונפסלת מהם. ולויה וישראלית, לעולם נפסלות בביאה זו מלהינשא לכהן, וכשכבר היו נשואות לכהן אפילו יצאו ממנו, ויש להם ממנו זרע, שבכך הותרו באכילת תרומה, נפסלות גם הן מאכילת תרומה]. ואלו הם:

א-ב. **גר עמוני וגר מואבי.** שהם אסורים לקהל באיסור לא תעשה, שנאמר בהם, "לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה' גם דור עשירי לא יבא להם בקהל ה' עד עולם" (דברים כ"ג ד').

ג-ד. **גר מצרי וגר אדומי דור ראשון ושני.** שהם אסורים לקהל באיסור עשה, שנאמר בהם, "לא תתעב אדמי כי אחיך הוא לא תתעב מצרי כי גר ה' ייתך בארצו. בנים אשר יולדו להם דור שלישי יבא להם בקהל ה'" (דברים כ"ג ח-ט), דור שלישי ולא דור שני וראשון..

ה-ו. **כותי ונתנין.** שלא נתגירו גירות אמת אלא מחמת פחד אריות והם בכלל עמי כנען, האסורים לקהל באיסור לא תעשה, שנאמר בהם, "ולא תתחתן בם".

ז. **חלל.** הנולד מאיסורי כהונה, ומתחלל מהכהונה.

ח. **ממזר.** שהוא אסור לקהל באיסור לא תעשה, שנאמר, "לא יבא ממזר בקהל ה' גם דור עשירי לא יבא לו בקהל ה'" (דברים כ"ג ג).

ובהמשך יתבאר בעזה"י, מנין למד תנא קמא שכל אלו פוסלים את האשה בביאתם.

ולדעת רבי יוסי, כל שזרעו פסול, פוסל את האשה בביאתו, וכל שאין זרעו פסול, אינו פוסל את האשה. ובדף ס"ט יתבאר בעזה"י, שרבי יוסי בא לחלוק על תנא קמא לענין מצרי שני ואדומי שני, שלדעתו אינם פוסלים את האשה בביאתם.

¹ אידי דאייירי בספק לחומרא, תני לה בחדייהו. [רש"י].

אביי אמר, שמשנתנו מדברת בייבום בן תשע ויום אחד שבה על יבמתו ממש, ובאה ללמד, שאף על פי שקטן בן תשע ויום אחד ביאתו ביאה כביאת גדול, לענין יבום אין דינו כגדול. שהגדול שבה על יבמתו קנאה קנין גמור, ומעתה היא אוכלת בתרומה. וקטן בן תשע שנים ויום אחד, אף על פי שביאתו ביאה, ומדין תורה יש לו לקנותה בביאה², חכמים החשיבו את ביאתו כמאמר בלבד, ולכן אינו מאכילה בתרומה בביאתו³.

ורבא הקשה, שלא יתכן שזה הוא ביאור המשנה, שאם כן מהו ששנינו אחרי כן שספק בן תשע שנים דינו כוודאי בן תשע הלא אם שנו זאת לענין שאינו מאכיל דין פשוט הוא שכן אם בן תשע בוודאי שביאתו ביאה בוודאי אינו מאכיל כל שכן שזה שהוא רק ספק בן תשע לא יאכיל.

ג. לענין לפסול בביאתו.

רבא אמר, שמשנתנו מדברת בבן תשע ויום אחד שהוא מאותם שבביאתם הם פוסלים את האשה, כגון ממזר ונתנין ושאר המנויים להלן, ובאה משנתנו ללמד, שמאחר שהוא בן תשע שנים ויום אחד, ביאתו ביאה, והאשה נפסלת בביאתו⁴.

ובמשנה זו לימדו, שכשהם פסולי קהל, כגון נתנין וממזר, הם פוסלים את האשה לכהונה, ומהמשנה שבדף ס"ט, שחזרו בה על הדין הזה, לימדו, שגם כשהם פסולי כהונה, כגון חלל, הם פוסלים את האשה לכהונה⁵.

שלושת הסיפיקות הנזכרים במשנתנו

א. ספק בן תשע שנים ויום אחד.

נתבאר שכל הפוסלים את האשה בביאתם, [המנויים להלן], משעה שהם בני תשע שנים ויום אחד, ביאתם ביאה, ופוסלים את האשה בביאה. ומבואר במשנתנו, שלא רק כשהם בני תשע שנים ויום אחד בוודאי, אלא אף כשהם ספק בני תשע שנים ויום אחד, פוסלים את האשה בביאתם⁶.

ב. ספק הביא שתי שערות.

² לשון הגמרא, "סלקא דעתך אמינא הואיל ומדאורייתא קניא ליה וביאתו ביאה אימא לוכיל, קא משמע לן עשו ביאת בן תשע שנים ויום אחד כמאמר בגדול". וכתבו התוס', "קניא ליה" לאו דוקא, אלא כלומר זקוקה לו, דביאת בן תשע לא הוא אלא כמאמר בעלמא, ובפרק קמא דקדושין ממעטין ליה דלא קניא מקרא דאשת איש פרט לאשת קטן. ויש ספרים דגרסי "חזיא ליה", והכי פירושו, כיון דמדאורייתא זקוקה, וביאתו ביאה, ולא בעינן כוונה ביבמה קא סלקא דעתך דקני לה מדאורייתא ולוכיל, קא משמע לן דלא, משום דלא קני לה. [תוס'].

³ ופוסלין דקתני במתניתין אשאר קאי, אעובר ויבם בלא ביאה ואירוסין וחרש, אבל בן תשע לא נקט ליה אלא משום ואין מאכילין. [רש"י].

⁴ ומשום פוסלין נקט ליה, "ולא מאכילין" לא אבן תשע קאי, אלא אשאר, עובר ויבם אירוסין וחרש. [רש"י].

⁵ כן גרסת רש"י. וגרסת התוס', רישא [משנה ראשונה] פסולי כהונה, סיפא [משנה שניה] פסולי קהל, וכן גרסת ר"ח, ולא כספרים דגרסי איפכא, דהא קתני סיפא ואם אינו ראוי לבא בישראל. ואם תאמר וכיון דתנא רישא פסול כהונה, למה לי למיתני בסיפא פסול קהל, דכל שכן הוא. ויש לומר, דתנא סיפא גלגויי ארישא, שלא תאמר רישא פסולי קהל דוקא. [תוס'].

⁶ ואם תאמר, וספק בן תשע היאך פוסל בביאתו, נוקמיה אחזקה קמייתא, דהוה פחות מבן תשעה, ונוקי איתתא בחזקת כשרות. ומיהו לכהונה נחא, דלא אזלינן בתר חזקה ליוחסין ... אבל לתרומה קשיא, אמאי לא מוקמינן להו אחזקה ... ויש לומר, דהכא כגון דהשתא דאתי קמן הוי ודאי בן תשעה, אף על פי שהיה ספק כשבה עליה, לא מוקמינן ליה אחזקה קמייתא, אלא אזלינן בתר השתא, שהוא ודאי בן תשעה, דחזקה קמייתא איתרע ליה. [תוס'].

בת כהן הנבעלת לפסול נפסלת מאכילת תרומה

כבר נתבאר, שבת כהן שנבעלה לפסול לה, נפסלה בכך מאכילת תרומה. ואמר רב יהודה אמר רב, שדין זה למד מהכתוב, "ובת כהן פי תהיה לאיש זר הוא בתרומת הקדשים לא תאכל" (ויקרא כ"ב י"ב), שלא נאמר "בקדשים לא תאכל", אלא "בתרומת הקדשים לא תאכל", ללמד, שיש אופן שמחמת הזר היא נפסלת מתרומה לעולם, לומר, שכיון שנבעלה לפסול לה פסלה.

והפסול האמור בכתוב הזה, אינו עבד או נוכרי או מי שיש בו איסור כרת, שהרי נאמר "כי תהיה", לומר שתופסים קידושין, ואם כן על כרחך הפסול האמור בכתוב הזה הוא האסור באיסור עשה, או באיסור לא תעשה שאין בהם כרת, הם האיסורים הנזכרים לעיל בדברי תנא קמא².

בת כהן הנבעלת לפסול לה נאסרת לכהן

נתבאר, שהכתוב "ובת כהן פי תהיה לאיש זר הוא בתרומת הקדשים לא תאכל" מלמד על בת כהן שנבעלה לפסול לה, שהיא נפסלת בכך מאכילת תרומה.

ולהלן יתבאר בעזה"י, מנין שהיא נפסלת גם להינשא לכהן.

א. הנה להלן יתבאר בעזה"י, שהריבוי "ובת", בא ללמד, שלא רק בת כהן נפסלת בביאת פסול, אלא אף בת ישראל נפסלת בביאת פסול. ולכאורה לענין בת ישראל על כרחך בא הכתוב לפוסלה מכהונה ולא לאסורה בתרומה, שהרי בתרומה היא אסורה גם קודם הבעילה. ומאחר שריבה הכתוב בת ישראל לאסורה בכהונה, למדנו, שכן הוא לענין בת כהן, הכתוב בא ללמד שהיא נפסלת גם לכהונה.

אולם דחו זאת ואמרו, שאפשר שהריבוי "ובת" בא ללמד על בת ישראל שנפסלת מאכילת תרומה, כשהיתה מותרת בה, [כגון כשהיתה נשואה לכהן, ומת והניח זרע, שהיא אוכלת בשבילו בתרומה], ואם כן אין ראייה, שהכתוב בא לפסול גם לכהונה.

ב. ומסקנת הסוגיה, שענין זה, שבת כהן שנבעלה לפסול נאסרה לכהן, למד בקל וחומר, שכן בת כהן שנתגרשה, קלה היא, שהיא מותרת לאכול תרומה, ובכל זאת אסורה לכהן, וכל שכן שהנבעלת לפסול, שאסורה בתרומה, תהא אסורה לכהן. ואף שכלל בדינינו, שאין מזהירים מן הדין, כלומר אין ללמוד איסור לא תעשה מקל וחומר. כאן לא עצם הלימוד למד בקל וחומר, אלא הקל וחומר מלמד שהכתוב הפוסל אותה מתרומה, פוסל אותה גם מכהונה, [גילוי מילתא בעלמא], שהכל ענין אחד³.

לוי וישראלית שנבעלו לפסול נפסלו מאכילת תרומה

נתבאר, שבת כהן שראויה לאכול בתרומה מחמת עצמה, אם נבעלה לפסול לה, נפסלה מאכילת תרומה.

להכי אתא, לומר שאין חוזרת לחזה ושוק. ואמר רבינו יצחק, דפשטא דקרא איירי בתרומה, דאיירי בה בכל הפרשה. [תוס'].

² כן שיטת רש"י, שאיסורי כרת למדים מהכתוב שממנו למדו עבד ונוכרי להלן. אולם תוס' חולקים, כפי שמבואר בהערה בהמשך.

³ דמילא, כיון דאיפסלה לתרומה, איפסלה לכהונה, דתרומה היינו קדושת כהונה. [רש"י].

ולדעת רבן שמעון בן גמליאל, כל שאתה נושא בתו, אתה נושא אלמנתו, וכל שאין אתה נושא בתו, אין אתה נושא אלמנתו. ובדף ס"ט יתבאר בעזה"י, שרבן שמעון בן גמליאל בא לחלוק על תנא קמא גם לענין עמוני ומואבי, שלדעתו גם הם אינם פוסלים את האשה בביאתם.

בת כהן הנישאת לזר שאינו כהן אינה אוכלת תרומה

בת כהן הנישאת לזר שאינו כהן, אינה אוכלת בתרומה, שנאמר, "ובת כהן פי תהיה אלמנה וגרושה וזרע אין לה ושבחה אל בית אביה כנעוריה מלחם אביה תאכל וכל זר לא יאכל בו" (ויקרא כ"ב י"ג), כלומר כשתתאלמן או תתגרש ממי שאינו כהן, ולא יהא לה זרע ממנו, תשוב לאכול תרומה, אבל בעודה נשואה לו אינה אוכלת תרומה.

ומהכתוב הזה, מאחר שאיסורה בתרומה בעודה נשואה לזר למד ממה שנאמר בה שכשהיא חוזרת לבית אביה היא אוכלת בתרומה, אם כן הוא איסור הבא מכלל עשה, והוא איסור עשה.

וסוף הכתוב הזה, "וְכָל זָר לֹא יֹאכַל בוֹ", בא ללמד, שבעודה נשואה לזר היא אסורה בתרומה גם באיסור לא תעשה.

זר אסור לאכול תרומה וכהן אונן מותר

זר שאינו כהן, אסור לאכול תרומה, שנאמר, "וְכָל זָר לֹא יֹאכַל קֹדֶשׁ [=תרומה] תושב כהן וְשֹׁכֵר לֹא יֹאכַל קֹדֶשׁ" (ויקרא כ"ב י').

ומתוך שלא נאמר "וזר לא יאכל", אלא "וְכָל זָר לֹא יֹאכַל", למד רבי יוסי ברבי חנינא, שדווקא זר אסור בתרומה, אבל כהן שאינו זר, אף על פי שהוא אונן, מותר לאכול תרומה.

החוזרת אוכלת בתרומה ואינה אוכלת בחזה ושוק

כבר נתבאר, שבת כהן שנישאת לישראל, אף שבעודה נשואה לישראל היא אסורה לאכול תרומה, אם יצאה ממנו בלא זרע, חוזרת לאכול תרומה מחמת אביה, שנאמר, "ובת כהן פי תהיה אלמנה וגרושה וזרע אין לה ושבחה אל בית אביה כנעוריה מלחם אביה תאכל".

ואמר רב חסדא אמר רבינא אמר רבי שילא, אף שחוזרת היא לאכול תרומה, כמו שהיתה אוכלת קודם נישואיה לזר, דווקא לאכילת תרומה היא חוזרת, אבל חזה ושוק של שלמים, אף שמוותרים הם לבני ביתו של כהן, שנאמר, "וְאֵת חֲזֵה הַתְּנוּפֵה וְאֵת שׁוֹק הַתְּרוּמָה תֹאכְלוּ בְּמִקּוֹם טְהוֹר אֲתֶה וּבְנִיזָה וּבְנִיזָה אֲתֶה כִּי חִקֵּד וְחִקֵּד בְּנִיזָה מִזְבְּחֵי שְׁלָמֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (ויקרא י"ד), זו החוזרת מנישואיה לזר, אינה חוזרת לאוכלם, שנאמר, "ובת כהן פי תהיה לאיש זר הוא בתרומת הקדשים לא תאכל" (ויקרא כ"ב י"ב), לומר, שמאחר שנישאת לזר, מעתה, אף אם תחזור ממנו, לא תאכל במורם מהקדשים.

וללמד זאת די היה לכתוב "בקדשים לא תאכל", ומתוך כך שנכתב "בתרומת הקדשים לא תאכל", למדו דבר נוסף⁴, כפי שיתבאר בעזה"י להלן⁵.

⁴ בדף פ"ז פירש רש"י שרב חסדא למד מהכתוב "תרומתי".

⁵ אי לתרומה לחודה אתא, אם כן לימא קרא היא בקדשים, דכולה פרשתא לתרומה קדריש, ומדכתיב בתרומת הקדשים, שמע מינה דלמורם מן הקדשים נמי אתא. ואם תאמר ואימא דכוליה

נוכרי ועבד אינם בני קידושין

עבד אין לו קידושין באשה, שנאמר בעבדים, "ויאמר אברהם אל נערו שבו לך פה עם הקמור ואני והנער נלכה עד פה ונשתנה ונשיבה אליכם" (בראשית כ"ב ה'), **להקיש לחמור, ומכאן, כשם שהחמור אין לו קידושין, כך העבד אין לו קידושין.**

נוכרי אין לו קידושין, שנאמר בישראל "ואיש אשר ינאף את אשת איש אשר ינאף את אשת רעהו מות יומת הנאף והנאפת" (ויקרא כ"י), לומר לך, דווקא לרעהו, כלומר לישראל, יש קידושין באשה, אבל לנוכרי אין קידושין באשה.²

ביאת נוכרי ועבד פוסלת מתרומה

לעיל נתבאר, שהפסוק, "ובת כהן כי תהיה לאיש זר הוא בתרומת הקדשים לא תאכל", בא ללמד, שביאת פסול פוסלת את האשה מתרומה ומכהונה.

וכמו כן נתבאר, שהפסוק הזה מדבר בפסולים שקידושין תופסים בהם, שנאמר בו "כי תהיה".

אבל לא נתבאר, מנין שהאשה נפסלת גם בביאת נוכרי ועבד [וכל חייבי כריתות], שאין קידושין תופסים בהם.

ואמרו, שענין זה, שהאשה נפסלת גם בביאת אלו שאין קידושין תופסים בהם, למדו רבי יוחנן משום רבי ישמעאל מהפסוק, "ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה וזרע אין לה ושבא אל בית אביה כנעוניה מלחם אביה תאכל וכל זר לא יאכל בו" (ויקרא כ"ב י"ג), שמשמעות הכתוב היא, שכשהיתה לאחר, ויצאה ממנו באלמנות או בגירושין, חוזרת לתרומת בית אביה, ואם כן דווקא כשהיתה למי ששייך בו אלמנות וגירושין,³ יצאו מי שאין קידושין תופסים לו בה, שאין לה אלמנות או גירושין ממנו, ואינה חוזרת אחריו לתרומת בית אביה.⁴

לוי וישראלית שנבעלו לפסול נאסרו לכהן

נתבאר לעיל, שבת כהן שנבעלה לפסול לה, נפסלה גם לאכילת תרומה וגם לכהונה, כי נאמר "ובת כהן כי תהיה לאיש זר הוא בתרומת הקדשים לא תאכל", והכתוב הזה מדבר, גם בתרומה וגם בכהונה.

וכמו כן נתבאר לעיל, שלוי וישראלית נתרבו לדין זה כבת כהן.

ואם כן, כשם שבת כהן שנבעלה לפסול, נפסלת לתרומה ולכהונה, כך לוי וישראלית שנבעלו לפסול, נפסלו לתרומה ולכהונה.

² הקשה ה"י משה מריגנבורג, דמאן תנא דפליג עליה דרבי עקיבא התם גבי בת ובת בפרק ארבע מיתות, רבי ישמעאל, והתם בההיא שמעתא גופא אמרין ורבי ישמעאל האי בת ובת מאי דריש ביה, לרבות בת בעלי מומין, אלמא דרבי ישמעאל נמי דריש ווי. (א) ותירץ דהכי פירושו, כמאן כרבי עקיבא דדריש ווי, דמוקי ווי דובת לרבות נשואה, ולא מצריך לרבות בת בעלי מומין, והוא הדין דמרבא הכא לוי וישראלית, אבל רבי ישמעאל דמצריך התם לרבות בת בעלי מומין ... הכי נמי יהא צריך כאן לרבות בת בעלי מומין, ולא נוקמיה לרבות לוי וישראלית ... (ב) ואומר ר"י, דלא נקט הכא רבי עקיבא לאפוקי רבי ישמעאל, דהא רבי ישמעאל נמי דריש ווי, אלא לאפוקי שאר תנאי דלא דריש ווי בעלמא, תדע דלא קאמר אפילו תימא רבי ישמעאל, אלא אפילו תימא רבנן. (ג) ועוד יש לומר דרבי ישמעאל לא דריש ווי, והא דקאמר בסנהדרין, ורבי ישמעאל האי בת ובת מאי עביד ליה, לא מסיק הכי אלא ליישב דרשא דרבי ישמעאל למאן דדריש ווי. [תוס'].

³ ובשאלתות דרב אחאי יליף לה מדתני רב חנניא, בעולת בעל יש להן, מידי אחרינא לא. וגבי ישראל מקיש הוויית להדדי, מאן דאית ליה קידושי כסף ושטר, אית ליה בה קידושי ביאה, אבל עובד כוכבים דלית ליה קידושי כסף ושטר, לית ליה קידושי ביאה. [רש"י].

⁴ פירש בקונטרס דהוא הדין דהוי מצי למימר נמי חייבי כריתות לא ליפסלו, אלא נקט עובד כוכבים ועבד, משום דאייירי בהו לעיל, דקתני כותי דהיינו עובד כוכבים, ובמתניתין תנן העבד פוסל משום ביאה, ומשני דפסלי מדברי יוחנן כו', ומהאי קרא משתמע נמי חייבי כריתות. וקשה לר"י, דכל היכא דקתני כותי, לאו בתורת עובד כוכבים נקיט ליה, אלא לפסולא בעלמא ... ועוד רבי יוחנן משום רבי ישמעאל דנקט עובד כוכבים ועבד אמאי לא נקט חייבי כריתות. ונראה לר"י דפשיטא ליה להש"ס דעיקר קרא דלאיש זר איירי בחייבי כריתות ... והכי פריך, ואימא נבעלה לפסול לה חייבי כריתות דוקא, ולא חייבי לאוין, ומשני כי תהיה אמר רחמנא, לרבות חייבי לאוין. ומיהו חייבי לאוין, כיון דלא חמירי, בעינן דליהוי זר אצלה מעיקרא כדלקמן. ופריך עובד כוכבים ועבד דלאו בני הויה נינהו, לא ליפסלו, דלא אתרבו מכי תהיה, וזרים נמי לא איקרו, דאין בהם ממזרות, ולא חמירי, דאין בהם אלא לאו בעלמא, ומשני דפסלי מדברי ישמעאל, אבל חייבי כריתות לא נפקי מהתם, דבני אלמנות וגירושין הו לאחריני, אלא מלאיש זר, ועיקר קרא בדידהו משתעי. [תוס'].

⁵ ואם תאמר והא איצטריך למכתב אלמנה וגרושה לומר שחוזרת כשנתאלמנה או נתגרשה. ויש לומר דאם כן לכתוב חד מיניהו, דלית ליה צריכותא דרבי עקיבא דבסמוך, ומדכתב תרויהו, דריש למי שיש לו אלמנות וגירושין יצאו כו'. [תוס'].

⁶ ואית דמפרשי, ואימא נבעלה לפסול לה חייבי כריתות נמי, מאי שנא דלא תני להו לעיל. ומשני "כי תהיה" כתיב, מדאפקה רחמנא לבעילה בלשון הויה, לא פסיל מתרומה אלא בר קידושי דוקא, דבני הויה, לאפוקי חייבי כריתות דלאו בני הויה נינהו כו'. וסבירא להו, דחייבי כריתות לא פסלי. וקשיא לי בגוה טובא ... [רש"י].

דף ס"ט

ואף שהכתוב הזה מדבר בבת כהן, גם לוי וישראלית נתרבו להיות כמותה, להיפסל בביאות אותם שאין להם קידושין.

מתחילה אמרו, שהדבר למד **מריבוי וי"ו**, שלא נאמר, "בת כהן פי תהיה אלמנה וגרושה וזרע אין לה". אלא "ובת כהן פי תהיה אלמנה וגרושה וזרע אין לה".

הקשו, אם כן דין זה הוא כדעת רבי עקיבא בלבד, הדורש ריבוי וי"ו.

ולפיכך אמרו, שכל המילה "ובת" נכתבה לרבות לוי וישראלית, שהרי בפסוק הקודם כבר נאמר, "ובת כהן פי תהיה לאיש זר...", ואם כן היה יכול להתחיל את הפסוק הזה, "וכי תהיה אלמנה וגרושה", ומתוך שנכתב "ובת כהן פי תהיה אלמנה וגרושה", כל המילה "ובת" נכתבה לדרשה, לרבות לוי וישראלית.

ואין לומר, שהפסוק "פי תהיה אלמנה וגרושה" לא ידרש ללמוד ממנו שעבד ונוכרי פוסלים את האשה בביאתם, אלא ידרש באופן הבא, שרק כשהיתה למי שיש לו אלמנות וגירושין בה, אם יש לה זרע ממנו אינו חוזרת לתרומה, ואם אין לה זרע חוזרת לאכול תרומה, אבל עבד ונוכרי שאין להם אלמנות וגירושין בה, אפילו אם היה לה זרע מהם חוזרת לאכול תרומה.

והסיבה שאין לומר כן, כי אם כך הפסוק נדרש, ללמד שזרע עבד ונוכרי אינו פוסל, לא היה צריך לרבות לוי וישראלית, שכן אם את הכהנת אינו פוסל, כל שכן שאינו פוסל לוי וישראלית². ומאחר שריבה הכתוב לוי וישראלית, וודאי כוונת הכתוב שעבד ונוכרי פוסלים את האשה, ולדבר זה נתרבו גם לוי וישראלית, לומר לך, שלא רק כהנת נפסלת בביאתם מתרומת בית אביה, אלא אף הן נפסלות בכך מתרומה שהיו אוכלות מחמת זרע שיש להן מכהן.

דעת רבי עקיבא

נתבאר לעיל שהכתוב "ובת כהן פי תהיה לאיש זר" הוא בתרומת הקדשים לא תאכל, המלמד, שבביאת פסול פוסלת את האשה לתרומה ולכהונה, מדבר רק באותם פסולים שתופסים בה קידושין, שנאמר "פי תהיה". והכתוב, "ובת כהן פי תהיה אלמנה וגרושה וזרע אין לה וְשִׁבָּה אֶל בֵּית אֲבִיהָ פְּנֵעוֹרֶיהָ מִלְּחָם אֲבִיהָ תֹאכֵל" בא ללמד שגם עבד ונוכרי שאין תופסים בה קידושין, פוסלים את האשה.

אכן כל זה לדעת חכמים, האומרים, שקידושין תופסים בחייבי לאוין שאין בהם כרת, ולפיכך לדעתם משמעות הכתוב "פי תהיה", באותם שיש להם קידושין.

אולם דעת רבי עקיבא, שגם בחייבי לאוין אין קידושין תופסים, ואם כן לדעתו על כרחך אין כוונת הכתוב "פי תהיה" לאותם שתופסים להם קידושין, שהרי

² ואי משום לאשמועינן, דמי שיש לו אלמנות וגירושין, אפילו הכי לא היה זרע מיניה לא תיכול, ואיצטרך למיטר לוי וישראלית האוכלת בתרומה בשביל בנה כהן, דכי תינשא לזר ויהא לה זרע ממנו לא תשוב לתרומה במיתת בעלה, הא פשיטא לך, דכיון דכהנת גופה מיפסלא בזרע ישראל מתרומה דבי נשא, כל שכן ישראלית האוכלת בשביל בנה. [רש"י].

אין מי שתופסים לו קידושין³. אלא כוונת הכתוב "פי תהיה" "כי תיבעל", וכל הפסולים כולם בכלל הכתוב הזה. וממנו יש ללמוד, הן על אותם שתופסים להם קידושין, והן על עבד ונוכרי שאין תופסים להם קידושין, שכל אלו פוסלים את האשה בביאתם.

ואם כן, לדעת רבי עקיבא, הכתוב "פי תהיה אלמנה וגרושה", אינו נצרך ללמד שרק מי שיש לו אלמנות וקידושין, כשחוזרת ממנו חוזרת לתרומה, להוציא עבד ונוכרי שפוסלים אותה, שכן ענין זה שהם פוסלים למד מהכתוב "ובת כהן פי תהיה לאיש זר" הוא בתרומת הקדשים לא תאכל.

והסיבה שלדעת רבי עקיבא נאמר, "פי תהיה אלמנה וגרושה", ללמד את עיקר דין חוזרת לתרומה, ואלמנה נכתב להחמיר עליה, וגרושה נכתב להקל עליה.

שאם היה כתוב רק גרושה, היה מקום לומר, שגרושה הנפסלת לכהן, כשיש לה זרע מישראל אינה חוזרת לאכול תרומה. אבל אלמנה שאינה נפסלה לכהן, אפילו אם היה לה זרע מישראל, חוזרת לאכול תרומה, ולכן נכתב אלמנה, לומר, שגם אלמנה חוזרת לאכול תרומה רק כשאין לה זרע מישראל.

ואם היה כתוב רק אלמנה, היה מקום לומר, שאלמנה שאינה נפסלת לכהן, כשאין לה זרע מישראל חוזרת לאכול תרומה בעצמה. אבל גרושה, שנפסלה לכהן, אפילו אם אין לה זרע מישראל, לא תחזור לאכול תרומה, ולכן נכתב גרושה, לומר, שגם גרושה, כשאין לה זרע מישראל, חוזרת לאכול תרומה מחמת אביה.

בביאת מחזיר גרושתו אינה נפסלת

בדף מ"ד כבר נתבאר, שהמחזיר גרושתו משנישאת, אף על פי שהדבר אסור, שנאמר, "לא יוכל בעלה הראשון אֲשֶׁר שָׁלְחָה לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ לְהִיּוֹת לוֹ לְאִשָּׁה", אינה נפסלת בבעילת איסור זו לתרומה⁴.

וביארנו, שהסיבה לכך, כי בפסוק הפוסל את האשה מחמת ביאת פסול, נאמר "ובת כהן פי תהיה לאיש זר", ללמד, שאינה נפסלת אלא בביאת מי שהוא זר אצלה [מעיקרא], להוציא מחזיר גרושתו, שאינו זר אצלה [מעיקרא].

האשה נפסלת בביאת חלל

נתבאר שהכתוב "ובת כהן פי תהיה לאיש זר" אינו מדבר אלא באותם פסולים שהם זרים אצל האשה שהם פוסלים אותה בביאתם ואם כן מהפסוק הזה אין ללמוד שחלל פוסל את האשה כי החלל אינו זר אצלה שהרי אין בו שום איסור והיתר גמור לחלל לשאת בת ישראל.

וענין זה, שגם חלל פוסל את האשה בביאתו, למד מהכתוב המזהיר כהן גדול על הפסולות לו, "ולא יחלל זרעו בעמיו פי אֲנִי ה' מְקַדְּשׁוֹ" (ויקרא כ"א ט"ו), מקיש

³ ואם תאמר, לדידה נמי איכא לאוקומי באלמנה לכהן גדול לרבי סימאי, ובבעולה לכהן גדול אפילו לרבי ישעיהו. ויש לומר דכל פסולי כהונה נפקא לן דמיפסלי בתרומה, מלא יחלל. אי נמי לא משמע ליה לאוקומי לאיש זר גבי כהן. ואם תאמר ולוקמא בסוטה שבא עליה בעלה בדרך, דליכא אלא עשה דונטמאה. ויש לומר דזר אצלה מעיקרא בעינן, אפילו לרבי עקיבא, כיון דלא הוי ממזר. ומיהו קשה דלמה ליה למימר מאי כי תהיה כי תבעל, בפשיטות הוה מצי למיפרך, דאמאי איצטרך קרא לרבי עקיבא לעובד כוכבים ועבד, דהשתא ממזר הוה, מיפסלא בביאתו מיבעיא, כדאמר בפרק עשרה יוחסין. [תוס'].

⁴ כדתניא בהחולץ היא כשרה וולדה כשר, ואוקימנא כשרה לכהונה, וכל שכן לתרומה. [עיי רש"י]. ועיי חידושי מהרש"א.

את זרעו לו, ללמד, שכשם שכהן גדול פוסל אלמנה בביאתו, כך בנו החלל פוסל את האשה בביאתו.

אין האשה נפסלת אלא בביאה

נתבאר, שהכתוב "ובת כהן פי תהיה לאיש זר הוא בתרומת הקדשים לא תאכל", בא ללמד, שהאשה נפסלת בביאת הפסולים לה.

ואף שהכתוב אמור בלשון הויה, "פי תהיה", שמשמעותו קידושין, אין האשה נפסלת על ידי שמתקדשת לפסולים, אלא על ידי שנבעלת להם, והדבר תלוי בבעילה לבד, בין אם היו קידושין, ובין אם לא היו קידושין, שכן יש ללמוד מפסול אלמנה על ידי כהן גדול, שאינה נפסלת אלא בביאה, שנאמר בעניינה, "ולא יחלל זרעו בעמיו" (ויקרא כ"א ט"ו), לומר אין חילול אלא כשיש הוצאת זרע.¹

ביאת מצרי שני ואדומי שני

בדף ס"ח נתבאר, שלדעת תנא קמא, גר מצרי וגר אדומי, דור ראשון דור שני, מאחר שהם אסורים לבוא בקהל, הם בכלל הפוסלים את האשה בביאתם.

וביאר רבי יוחנן, שתנא קמא למד זאת בבנין אב, ממה שמצינו בענין כהן גדול ואלמנה², כהן גדול, מאחר שהוא אסור באלמנה, פוסל אותה בביאתו, והוא הדין לאלו, מאחר שהם אסורים באשה, פוסלים אותה בביאתם.

ורבי יוסי חולק ואומר, שמצרי שני ואדומי שני [כלומר שלא נתגיירו הם עצמם, אלא הם דור שני לגירות], **מאחר שהם עצמם פסולים, וזרעם אינו פסול, אינם פוסלים את האשה בביאתם.**

וביאר רבי יוחנן, שרבי יוסי למד זאת בבנין אב, ממה שמצינו בענין כהן גדול ואלמנה, כהן גדול, מאחר שהוא אסור באלמנה וזרעו ממנה פסול, פוסל אותה בביאתו, והוא הדין לשאר איסורים שיש איסור והזרע פסול, להוציא מצרי שני ואדומי מצרי, שאף שיש איסור, אין הזרע פסול, ולכן אינם פוסלים בביאתם.

ביאת עמוני ומואבי

נתבאר, שלדעת רבי יוסי, מצרי שני ואדומי שני, מאחר שזרעם כשר, אינם פוסלים את האשה בביאתם, ודווקא מצרי שני ואדומי שני, אבל עמוני ומואבי, גם לדעת רבי יוסי, מאחר שהם פסולים וזרעם פסול, פוסלים את האשה בביאתם.

וביאר עולא, שרבי יוסי למד זאת בבנין אב, ממה שמצינו בענין כהן גדול ואלמנה, כהן גדול, מאחר שהוא אסור באלמנה, וזרעו ממנה פסול, פוסל אותה בביאתו, והוא הדין לעמוני ומואבי, שהם וזרעם אסורים, שהם פוסלים את האשה בביאתם.

¹ כדאמר בפרק עשרה יוחסין, בעל לוקה משום "לא יחלל". ואם תאמר, היא גופה מנל דלא בעינן תרתין, הא כתיב "לא יקח ולא יחלל". ויש לומר, דלגבי כהן אין להצריך קידושין, דכל שכן בלא קידושין, וכיון שהבן נפסל גם היא נפסלת. [תוס'].

² עיקר טעמא הוי מ"לאיש זר", אלא דמכהן גדול באלמנה ילפינן במאי מסתבר לאוקמי קרא, ואי לאו קרא ד"לאיש זר" ליכא למילף מקל וחומר דאלמנה שתחלל... [תוס'].

ורבן שמעון בן גמליאל חולק ואומר, שגם עמוני ומואבי, מאחר שלא כל זרעם פסול, שכן הבנות כשרות [כמו שדרשו בדף ע"ו עמוני ולא עמונית], אינם פוסלים את האשה בביאתם.

וביאר עולא, שרבן שמעון בן גמליאל למד זאת בבנין אב, ממה שמצינו בענין כהן גדול ואלמנה, כהן גדול, מאחר שהוא אסור באלמנה וכל זרעו ממנה פסול, פוסל אותה בביאתו, והוא הדין לשאר איסורים, שיש איסור, וכל הזרע פסול, להוציא עמוני ומואבי, שאף שיש איסור, וגם זכרים שבזרעו פסולים, מאחר שנקבות שבזרעו כשרות, אינם פוסלים בביאתם.

ביאת אונס ופיתוי אינה פוסלת ואינה מאכילה

נתבאר, שפסולים שבאו על האשה פסלוה לכהונה, אכן כל זה בביאת פסולים, אבל ביאת כשרים אינה פוסלת, ואפילו היתה ביאת אונס או פיתוי³.

וכשם שאין הביאה הזו פוסלת את האשה כשהיה הבעל ישראל, כך כשהיה הבעל כהן, אין בביאה זו כדי להאכיל בת ישראל בתרומה, שבביאה זו אינה נעשית קניינה להיות אוכלת בתרומה מחמתו.

אמנם אם היתה בת ישראל, ונולד לה וולד מביאת כהן, אפילו היתה ביאת אונס ופיתוי, תהא אוכלת מחמת הוולד. ודווקא משנולד, אבל בשעת הריון, עדיין אינה אוכלת, שהעובר אינו מאכיל את אמו, כפי שנתבאר בדף ס"ו.

ואם היתה בת כהן, ונתעברה מביאת ישראל, אפילו היתה ביאת אונס ופיתוי, מחמת העובר לא תאכל בתרומה, שהעובר פוסל את אמו גם קודם שנולד, כפי שנבאר בדף ס"ו. אכן, אם נחתך במעיה, או מת, חוזרת לאכול בתרומה.

נמצא גדול כוחו של בן מכוחו של אב, שהבעל אינו פוסל ואינו מאכיל, והוולד פוסל ומאכיל.

השוטה אינו פוסל ואינו מאכיל

השוטה⁴ אין קניינה קנין, ולפיכך, שוטה ישראל שקידש בת כהן אפילו נשאה וגם בא עליה, הרי הוא כאיש אחר שאינה בעלה שבה עליה ביאת פיתוי, וכל שאינו פסול, לא פסל את האשה, ועדיין היא אוכלת בתרומה.

וכמו כן, אם היה השוטה כהן, וקידש בת ישראל אפילו נשאה וגם בא עליה, הרי הוא כאיש אחר שאינו בעלה שבה עליה ביאת פיתוי, ואינה נחשבת בכך אשת כהן, ואינה אוכלת בתרומה.

אמנם אם היתה בת ישראל, ונולד לה וולד מביאת כהן שוטה, תהא אוכלת מחמת הוולד. וכמו כן אם היתה בת כהן, ונתעברה מביאת ישראל שוטה, מחמת העובר לא תאכל בתרומה.

אשת שוטה וקטן פטורה מחליצה ומייבום

שוטה וקטן שנשאו נשים, מאחר ששוטה וקטן אין קניינם קניין, אין הנשים נחשבות נשותיהם, ולפיכך כשמתו השוטה והקטן בלא בנים, הנשים פטורות מן החליצה ומן הייבום.

³ ואפילו לרבי אלעזר, דאמר פנוי הבא על הפנויה שלא לשם אישות עשאה זונה, נראה דלא מיפסלה בתרומה, דאין זה לאיש זר. [תוס'].

⁴ הא דלא תנן קטן בהדיהו, דלא תקינו ליה רבנן נישואין, כדקתני בגמרא, שוטה וקטן שנשאו כו', אמר רבי יצחק, דהיינו משום דבעי למיתני בסיפא, וילדה, דלא מיתני ליה בקטן. [תוס'].

חשש עיבור בביאה אחת

נתבאר, שבת כהן שנבעלה לישראל באונס ובפיתוי, לא נפסלה מאכילת תרומה, כי ביאת אונס ופיתוי של כשרים אינה פוסלת, אלא אם כן נתעברה מביאה זו, שאז היא נפסלת מאכילת תרומה מחמת העובר.

הקשו, מאחר שהעובר פוסל אותה מאכילת תרומה, כל הנבעלת באונס ובפיתוי, תהא נאסרת באכילת תרומה מיד, שמא נתעברה ממנו, ורק כשיעברו שלושה חודשים, ויתברר שלא נתעברה תאכל בתרומה. שכן מצינו לענין נשים שהחלפו בשעת כניסתן לחופה, מאחר שנבעלה האשה למי שאינו בעלה, אף על פי שנבעלה לו ביאה אחת בלבד, מפרישים אותה מבעלה שלושה חודשים, שמא נתעברה מהבועל, והוולד ממזר, ויש לעשות הבחנה בין וולד כשר לוולד פסול.

ונאמרו שני אופנים לבאר את החילוק בין שני הדינים הללו.

א. ליוחסין חששו לתרומה לא חששו.

מתחילה אמר רבה בר רב הונא, שהסיבה לכך שבת כהן שנבעלה לישראל באונס או פיתוי, לא נאסרת בתרומה, כי מחמת ביאה אחת אין לחוש שנתעברה. ומה שאמרו שכשאשה נבעלה למי שאינו אשה חששו שמא נתעברה, ולכן מפרישים אותה מבעלה שלושה חודשים, אין זו אלא מעלה וחומרה יתירה שעשו לענין יוחסין, לחוש גם לחשש קל ביותר, כדי שלא יתערבו ממזרים בישראל.

הקשו על הדברים הללו, כי מצינו שגם לענין אכילת תרומה, חששו ואסרוה מספק, שכן שנינו, שכהן שהיה נשוי בת ישראל, ונתן לה גט שיחול שעה קלה קודם מותו, נאסרת באכילת תרומה מיד, כי כל שעה יש להסתפק בה, שמא זו היא השעה שקודם מותו.

ב. בנישואין חששו בזנות לא חששו.

ולפיכך אמר רבה בר רב הונא, שבאמת במקום שיש להסתפק שמא נתעברה, יש לחוש לכך, ולכן כשנבעלה האשה בטעות למי שאינו בעלה, מאחר שהיתה סבורה שהוא בעלה, והיה בדעתה להתעבר ממנו, יש לחוש שנתעברה, וטעונה הפרשה שלושה חודשים. והסיבה לכך שבביאת אונס ופיתוי של ישראל בבת כהן לא חששו שמא נתעברה ונפסלה מהתרומה מחמת העובר, כי בביאת אונס ופיתוי אין האשה רוצה להתעבר, ומתהפכת להוציא הזרע, ומאחר שעושה כן, שוב אין ספק בדבר, ובוודאי לא נתעברה.^א

אין העובר פוסל אלא אחר ארבעים יום

נתבאר שבביאת נישואין, אפילו היתה ביאה אחת, חוששים שמא נתעברה ממנה האשה, ומתעמם הזה, כשבת כהן היתה נשואה לישראל, ומת בעלה בו ביום אחר בעילה, יש לחוש שמא נתעברה ממנו עובר הפוסל אותה מאכילת תרומה.

אמנם אף על פי שיש לחוש לכך שנתעברה עובר הפוסל אותה מאכילת תרומה,

[אחר שתטבול להיטהר מטומאה שנטמאה בביאה], מותרת לאכול תרומה כל ארבעים יום ראשונים, כי גם אם נתעברה בביאה זו, אין יצירת העובר נשלמת עד ארבעים יום, וכל ארבעים יום הוא נחשב כמים בעלמא, ולא כעובר, ולפיכך אינו פוסל אותה.^ב

ומארבעים יום ואילך עד סוף שלושה חודשים דינה כדין ספק מעוברת, ומחמת הספק אסורה בתרומה.

ומאחר שלושה חודשים, אם הוכר עוברת, הרי היא מעוברת בוודאי, ואסורה בתרומה בוודאי.

ואם אכלה תרומה בשוגג, עליה לשלם קרן וחומש על כל מה שאכלה מאחר ארבעים יום ראשונים, שמאז היא נחשבת מעוברת.

הבא על ארוסתו בבית חמיו

לשון ראשון בגמרא, נחלקו רב ושמואל בדין ארוסה שנתעברה בבית אביה, וארוס וארוסה מודים שבא עליה הארוס.

לדעת רב – אף על פי ששניהם מודים שבא עליה הארוס, מאחר שהיא פרוצה, ודאי גם אחרים באו עליה, ויש לנו לומר שנתעברה מהם, ולפיכך הוולד ממזר ודאי, שנולד מזנות אשת איש.

ולדעת שמואל – אף על פי שהיא פרוצה, אין לומר בוודאות שהוולד מאיש אחר, אלא ספק יש בדבר, אם הוולד מהארוס או מאיש אחר, ולכן הוולד שתוקי, כלומר ספק ממזר.

ואמר רבא, שמחלוקת זה אמורה בארוסה שחשודה על כך שנבעלה גם לאחרים. ולכן לדעת רב, מאחר שהוחזקה פרוצה, וחשודה על בעילה לאחרים, וודאי נבעלה להם, ומהם נתעברה, והוולד ממזר, [ואף שבנשואה החשודה על הזנות אנו תולים הבנים בבעל, משום שרוב בעילות של בעל הן, בארוס אין הדבר כן, שאינו רגיל לבעול הרבה קודם חופה]. ולדעת שמואל הוולד ספק ממזר. אבל כשהארוסה אינה חשודה על כך שנבעלה גם לאחרים, הכל מודים שתולים את הוולד בארוס, שבעל אותה בוודאי, ולא באחרים, ולדברי הכל הוולד כשר.

ואמר רבא, שיש להביא ראיה לכך ממשנתנו, בה מבואר, שבת ישראל שבא עליה כהן באונס ובפיתוי, וילדה, אוכלת בתרומה מחמת הוולד.

והנה וודאי אין המשנה מדברת במי שחשודה שנתפתה גם לאחרים, כי זו אין להאכילה תרומה על ידי הוולד, שמא אינו בנו של הכהן אלא בן של אחר.

ועל כרחך מדובר במי שאינה חשודה שנתפתה מאחרים, ואף על פי שנתפתה עם זה, הוולד בחזקת בנו של כהן, ואוכלת בתרומה, ואין אומרים כשם שנתפתה לו, כך נתפתה לאחרים, והוולד של אחר הוא.

ומעתה אם זו שנתפתה לכהן, אנו מחזיקים הוולד כבנו של כהן בוודאי, ואין אנו אומרים, כשם שעברה על איסור ייחוד פנויה עם כהן זה, כך עברה על האיסור עם אחרים, והוולד של אחרים הוא, כל שכן שארוסה שנבעלה לארוס, יש לנו להחזיק את הוולד כבנו של הארוס בוודאי, ולא של אחרים, שכן לארוס היא מותרת, ולאחרים היא אסורה איסור גמור של אשת איש, ואם כן בוודאי

^א ובביאת שוטה נמי, אף על פי שנשאת לו, מתהפכת, ואין רוצה להתעבר ממנו, לפי שיראה שלא תוכל לסובלו, כדאמרינן בפרק חרש, דאין אדם דר עם נחש בכפיפה אחת. [תוס'].

אין לחוש שנבעלה להם.

ואביי הקשה על דברי רבא, ואמר, שמא מחלוקת רב ושמואל גם במי שאינה חשודה על כך שנבעלה מאחרים, שכל שנבעלה לארוס בבית אביה, נתברר שהיא פרוצה. ולפיכך דעת רב שוודאי נבעלה לאחרים, והוולד מהם, והוא ממזר. ולדעת שמואל, הוולד ספק ממזר.

ומה ששינו במשנתנו שבת ישראל שנתפתתה לכהן הוולד ודאי בנו של כהן כשהיו שניהם בבית האסורים בלא איש אחר ולא היתה יכולה להתפתות לאחרים.

וכל האמור עד עתה הוא ללשון ראשון בגמרא, אבל ללשון שני בגמרא, לא נחלקו רב ושמואל בדין זה כלל. ולדברי הכל, כל שמודים הם, שבא הארוס על הארוסה, אנו מחזיקים את הוולד כבנו של ארוס^א.

ארוסה שעברה

ללשון שני בגמרא, נחלקו רב ושמואל בדין ארוסה שנתעברה בבית אביה, ואין ארוס מודה שבא עליה^ב.

לדעת רב – מאחר שאין ארוס מודה שבא עליה, ודאי מאחר נתעברה, ולפיכך הוולד ממזר ודאי, שנולד מזנות אשת איש.

ולדעת שמואל – אף על פי שאין הארוס מודה שבא עליה, אפשר שבאמת בא עליה הארוס, ובוש להודות, ואם כן אין הוולד ממזר ודאי אלא שתוקי, כלומר ספק ממזר.

ואמר רבא, שמחלוקת זה אמורה בארוסה שאינה חשודה להיבעל לארוס וחשודה להיבעל לאחרים. ולכן לדעת רב, וודאי נבעלה לאחרים, ומהם נתעברה, והוולד ממזר, ולדעת שמואל הוולד ספק ממזר. אבל כשהארוסה חשודה להיבעל גם לארוס^ג, הכל מודים שתולים את הוולד בארוס, ולא באחרים, ולדברי הכל הוולד כשר.

דף ע'

ואמר רבא, שיש להביא ראיה לכך ממשנתנו, בה מבואר, שבת ישראל שבא עליה כהן באונס ובפיתוי, וילדה, אוכלת בתרומה מחמת הוולד.

והנה וודאי אין המשנה מדברת במי שחשודה שנתפתתה ממנו ולא מאחרים, כי באופן הזה, דין פשוט הוא שהוולד בנו של כהן, ולא היו צריכים ללמד זאת.

ועל כרחך מדובר במי שחשודה גם מהכהן וגם מאחרים, ואף על פי כן, מאחר שנודע שנתפתתה לכהן, הוולד בחזקת בנו של כהן, ואוכלת בתרומה.

ומעתה אם זו שנתפתתה לכהן, אנו מחזיקים הוולד כבנו של כהן בוודאי, ואין אנו אומרים, כשם שעברה על איסור ייחוד פנויה עם כהן זה, כך עברה על

^א פירוש, היכא דלא דיימא [=חשודה] מעלמא מודה אביי דאין הולד ממזר, אלא הכי איתמר כו'. ופליגי אביי ורבא בדיימא מיניה ודיימא מעלמא. [תוס'].

^ב יל"ע אם הכוונה שמכחיש, או שאינו מכחיש ולא מודה, כגון שמת ואי אפשר לשאול אותו.

^ג פירוש דיימא מיניה, שבא עליה בודאי, ודיימא מעלמא, היינו שם רע. דאי דיימא מיניה נמי שם רע בעלמא, אם כן מאי מיייתי רבא ממתניתין, דהתם בא עליה ודאי, משום הכי בתר דידיה שדינן ליה. [תוס].

האיסור עם אחרים, והוולד של אחרים הוא, כל שכן בארוס וארוסה, יש לנו להחזיק את הוולד כבנו של הארוס בוודאי, ולא של אחרים, שכן לארוס היא מותרת, ולאחרים היא אסורה איסור גמור של אשת איש, ואם כן בוודאי אין לחוש שנבעלה להם.

ואביי הקשה על דברי רבא, ואמר, שמא כל שחשודה מאחרים, אף על פי שחשודה גם מארוס, אמר רב שהוולד ממזר.

ומה ששינו במשנתנו, שבת ישראל שנתפתתה לכהן הוולד ודאי בנו של כהן, כשקודם פיתוי זה, לא היתה חשודה כלל, ולכן אין לתלות אלא בבאייה זו.

העבד אינו זרע לא לפסול מתרומה ולא להאכיל בתרומה

עבד שבא על כהנת או לוייה או ישראלית, פסלה מהכהונה ומהתרומה, כמבואר לעיל בדף ס"ח.

ומי שיש לה זרע מכהן או מישראל, ואותו זרע הוא עבד, אינו נחשב זרע, והרי היא כמי שאין לה זרע, שנאמר בעבד עברי הנושא שפחה, "אם אֶדְּוֹ יִתֵּן לוֹ אִשָּׁה וְיִלְדָה לוֹ בָּנִים או בָּנוֹת הָאִשָּׁה וְיִלְדָה תְּהִיָּה לְאֲדֹנֶיהָ וְהוּא יֵצֵא בְּנֵפוֹ" (שמות כ"א ד'), ללמד שהבנים עבדים, ואינם נחשבים זרעו של ישראל.

ולפיכך בת ישראל שיש לה זרע מכהן, ואותו זרע הוא עבד, כגון שהיה לה בן מכהן, והלך אותו בן ונכבש^א על השפחה, ונולד לו ממנה בן, בן בנה הוא עבד, ואינו נחשב כזרעה, ואם כן, כשמת בנה, אף על פי שבן בנה קיים, מאחר שהוא עבד, הרי היא כמי שאין לה זרע מהכהן, ואינה אוכלת בתרומה.

וכמו כן בת כהן שיש לה זרע מישראל, ואותו זרע הוא עבד, כגון שהיה לה בן מישראל, והלך אותו בן ונכבש על השפחה, ונולד לו ממנה בן, בן בנה הוא עבד, ואינו נחשב כזרעה, ואם כן, כשמת בנה, אף על פי שבן בנה קיים, מאחר שהוא עבד, הרי היא כמי שאין לה זרע מהישראל, וחוזרת לאכול תרומה מחמת אביה.

זרע זרעה נחשב זרע לפסול מתרומה ולהאכיל בתרומה

כבר נתבאר, שכשבת כהן נישאת לישראל, ומת אותו ישראל, אם יש לה זרע ממנו, אינה חוזרת לאכול תרומה, ואם אין לה זרע ממנו, חוזרת לאכול תרומה, שנאמר, "וּבַת כֹּהֵן כִּי תִהְיֶה אֶלְמֶנָה וְגִרְוֹשָׁה וְזָרַע אִין לָהּ וְשָׁבָה אֶל בֵּית אֲבִיהָ כְּנַעֲרִיָּה מִלְּחָם אֲבִיהָ תֹאכַל".

ומבואר, שלא רק כשיש לה בן מהישראל אינה חוזרת לאכול תרומה, אלא אף כשמת בנה מהישראל, אבל הניח בן, בן בנה מעכבה מלאכול בתרומה.

מתחילה אמרו, שדין זה למד מהכתוב "וְזָרַע אִין לָהּ", שמשמעותו "עיינן לה", לומר שיש לעיין אחר כל זרע שיש לה ממנו, ואפילו זרע זרעה, ורק אם אין לה שום זרע ממנו, חוזרת לתרומת בית אביה.

ומסקנת הגמרא שהטעם לכך שבני בנים נחשבים כזרעה, כי בני בנים הרי הם כבנים, כפי שנתבאר בדף ס"ב, והכתוב "וְזָרַע אִין לָהּ" בא ללמד דין אחר.

^א נדחק ונדבק עליה, לשון מכבש, ולשון גנאי הוא. [רש"י]. והוא לשון הכתוב, "הִגַּם לְכַבּוֹשׁ אֶת הַמְּלָכָה עִמִּי בְּבֵית" (אסתר ז' ח').

לאכול תרומה מחמת אביה.

ולפיכך אם אמו אומרת עליו, "לא ירבו כמות בני כהן גדול, שהוא פוסלני מן התרומה". ובברייתא שנינו שהיא אומרת עליו, "איני כפרת בן בתי כדא [=כלי חשוב כלומר כהן גדול], שפוסלני מן התרומה".

סליק פרק אלמנה

לפרשת וישב מתוך הספר "להבינו במקרא" ח"א

מעשה תמר ויהודה

וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְתַמָּר פְּלֹתוֹ שְׁבִי אֲלֶמְנָה בֵּית אָבִיךָ עַד יִגְדַּל שְׁלָה בְּנֵי כִי אָמַר פֶּן יָמוּת גַּם הוּא כְּאֶחָיו וַתֵּלֶךְ תַּמָּר וַתֵּשֶׁב בְּבֵית אָבִיהָ. וַיִּרְבּוּ הַיָּמִים וַתֵּמֶת בֵּית שׁוּעַ אֲשֶׁת יְהוּדָה וַיִּנָּחַם יְהוּדָה וַיַּעַל עַל גִּזְזֵי צֹאנוּ הוּא וְחִירָה רַעְהוּ הַעֲדֵלְמִי תַמְנָתָה. וַיִּגְדַּל לְתַמָּר לֵאמֹר הִנֵּה חַמִּיד עֵלָה תַמְנָתָה לְגוֹ צֹאנוּ. וַתִּסֵּר בְּגָדֵי אֲלֶמְנוּתָהּ מֵעַלֶיהָ וַתִּכְסַּב בְּצַעֲפִי וַתִּתְעַלֶּף וַתֵּשֶׁב בְּפֶתַח עֵינַיִם אֲשֶׁר עַל דָּרְךָ תַמְנָתָה כִּי רָאָתָה כִּי גִדַּל שְׁלָה וְהוּא לֹא נִתְּנָה לוֹ לְאִשָּׁה. וַיִּרְאָה יְהוּדָה וַיִּחְשְׁבֶהָ לְזוֹנָה כִּי כִסְתָה פָּנֶיהָ. וַיֵּט אֶלֶיהָ אֶל הַדָּרְךָ וַיֹּאמֶר הֲבָה נָא אָבּוּא אֲלֶיךָ ... וַיָּבֵא אֶלֶיהָ וַתַּהַר לוֹ. וַתִּקַּם וַתֵּלֶךְ וַתִּסֵּר צַעֲפִיָּה מֵעַלֶיהָ וַתִּלְבַּשׁ בְּגָדֵי אֲלֶמְנוּתָהּ ... וַיְהִי כַּמִּשְׁלֵשׁ חֳדָשִׁים וַיִּגְדַּל לַיהוּדָה לֵאמֹר זָנִיתָ תַמָּר כִּלְתֶךָ וְגַם הִנֵּה הָרָה לְזוֹנָיִם וַיֹּאמֶר יְהוּדָה הוֹצִיאֶנָּה וַתִּשְׁרֹף. הוּא מוֹצֵאתָ וְהִיא שְׁלָחָה אֶל חַמִּיָּה לֵאמֹר ... הֲכָר נָא ... וַיִּכַּר יְהוּדָה וַיֹּאמֶר צְדָקָה מִמֶּנִּי.

פרשה זו אומרת דרשני. וקודם שננסה לבארה מעט, נפתח במה שיש להעיר ולעורר, ובעזרהי"ת על פי דברנו יתבאר.

א. מה שאמר יהודה לתמר, "שְׁבִי אֲלֶמְנָה בֵּית אָבִיךָ", צריך ביאור, למה ציווה אותה איך תשב, ובאיזה מקום. ומדוע לא תשב במקום אחר, ובאופן אחר.

ב. לאיזה צורך נכתב בתורה, "וַיִּרְבּוּ הַיָּמִים וַתֵּמֶת בֵּית שׁוּעַ אֲשֶׁת יְהוּדָה", שלא מצינו דוגמתו בשאר נשי השבטים, שתזכיר התורה מיתתן.

ג. מה שנאמר, "וַתֵּשֶׁב בְּפֶתַח עֵינַיִם אֲשֶׁר עַל דָּרְךָ תַמְנָתָה", צריך ביאור לפי פשוטו, שעשתה עצמה כמופקרת, וכי הכירה את יהודה שהוא רגיל אצל פרוצות, שתחשוב לפתותו כך.

ד. מה שנאמר, "וַיִּחְשְׁבֶהָ לְזוֹנָה כִּי כִסְתָה פָּנֶיהָ", צריך ביאור, וכי דרך הפרוצות לכסות את פניהם, אדרבה צניעות יש כאן ולא פריצות.

ה. לאיזה צורך נכתב, "וַתִּקַּם וַתֵּלֶךְ וַתִּסֵּר צַעֲפִיָּה מֵעַלֶיהָ וַתִּלְבַּשׁ

הממזר נחשב זרע לפסול מתרומה ולהאכיל בתרומה

נתבאר, שכשבת כהן נישאת לישראל, ומת אותו ישראל, אם יש לה זרע ממנו, אינה חוזרת לאכול תרומה, ואם אין לה זרע ממנו, חוזרת לאכול תרומה, שנאמר, "וַיָּבֵת כַּהֵן כִּי תִהְיֶה אֲלֶמְנָה וְגִרְוֹשָׁה וְזָרַע אִין לָהּ וְשָׂבָה אֶל בֵּית אָבִיהָ כְּגִרְוִיָּה מִלְּחָם אָבִיהָ תֹאכְלֶה".

ומבואר, שלא רק כשיש לה זרע כשר מהישראל אינה חוזרת לאכול תרומה, אלא אף כשיש לה זרע פסול, כגון ממזר, כל שהזרע מתייחס אחריה, הרי הוא מעכבה מלאכול בתרומה.

ואמרו שדין זה למד מהכתוב "וְזָרַע אִין לָהּ", שמשמעו "עייין לה", לומר שיש לעיין אחר כל זרע שיש לה ממנו, בין כשר ובין פסול, ורק אם אין לה שום זרע ממנו, חוזרת לתרומת בית אביה.

וכשם שזרע פסול פוסל אותה מלחזור לתרומת בית אביה, כך הוא מועיל להאכילה בתרומה, כגון כשהיתה בת ישראל שנישאת לכהן, ומת הכהן, ויש לה ממנו זרע פסול, כגון ממזר, אותו זרע מועיל לה להאכילה בתרומה.

ועל זו שאוכלת בתרומה מחמת בן בנה הממזר, שנינו בברייתא, שהיא אומרת, "הריני כפרת בן בתי כזוא [=כלי קטן כלומר ממזר שהוא גרוע], שמאכילני בתרומה".

כיצד יהיה הממזר זרעו של הכשר

נתבאר שזרע ממזר שיש לבת ישראל מהכהן מאכילה בתרומה וזרע ממזר שיש לבת כהן מישראל מעכבה מלחזור לאכול בתרומה.

ומבואר במשנתנו, שהאופן שיהיה לאשה כשרה זרע ממזר מבעל כשר הוא, כגון שנולד לה מבעלה בת כשרה, והלכה אותה הבת ונישאת^א לעבד או לנוכרי, וילדה ממנו בן, אותו בן הוא ממזר.

וריש לקיש היה סבור, שדברים אלו הם כדעת רבי עקיבא, האומר, שיש ממזר מאיסורי לא תעשה שאין בהם כרת, שכן בת ישראל הנישאת לעבד או נוכרי אין בה אלא איסור לא תעשה בלא כרת, ומבואר שהוולד ממזר.

ורבי יוחנן אמר לו שדברים אלו הם גם כדעת חכמים החולקים על רבי עקיבא ואומרים אין ממזר אלא מחייבי כרת כי מודים הם בעבד ונוכרי שהוולד ממזר, שכשבא רב דימי אמר רבי יצחק בר אבדימי משום רבינו [=רבי], עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל הולד ממזר.

כהן גדול פעמים שהוא זרע הפוסל מתרומה

בת כהן שנישאת לישראל, נאסרת באכילת תרומה. ילדה לו בת, אפילו מת אותו ישראל, עדיין האשה אסורה בתרומה, מחמת הבת שהיא זרעה של האשה מישראל. הלכה הבת ונישאת לכהן, וילדה לו בן, הרי זה כהן, וראוי לשמש על גבי מזבח בכהונה גדולה.

ואותו בן כהן, מאכיל את אמו בתרומה, [אפילו אם מת בעלה, כי בן זה הוא זרעה מכהן]. ופוסל את אם אמו מאכילת תרומה, [אפילו מתה אמו שלו, ונמצא שהוא לבדו זרע אם אמו מבעלה הישראל, ולולא היה קיים, ולא היה לה זרע, היתה חוזרת

^א תימה דלא קתני ונכבש עם העבד, כדקתני ונכבש עם השפחה, דנישואין לא שייכי בה. [תוס'].

דין, גדול הוא לענין ייבום, וכשתובעת שיכנוס אותה, חייב לזונה
אחר שלושה חודשים.

וכדי להשתיק את טענתה זו, קיבל עליו יהודה לזון אותה מנכסיו,
וזהו שאמר לה, "שְׁבִי אֶלְמָנָה בֵּית אָבִיךָ", כלומר שבי כמו כל
אלמנה שיש לה מזונות, ובלבד שתלך לבית אביה, ולא תתבע את
שלה לייבום. (עד כאן יישוב אות א).

אכן, כשראתה שגדל שלה, והיא לא ניתנה לו לאשה, התחילה
לבקש תחבולות, להתחתן עם יהודה באופן אחר, אלא כיוון שלא
היה מצוי כלל בין הנשים, וכל שכן בין הזונות, לא מצאה שום דרך
להגיע אליו, עד שמתה אשתו, ורק מות אשתו סלל בפניה את
הדרך לקראת מבוקשה, כי ידעה מה שאמרו חז"ל (גיטין מא, א),
שלא נברא העולם אלא לפרייה ורבייה, שנאמר "לא תהו בְּרָאָה
לְשֵׁבֶת יִצְרָה" (ישעיה מה, יח). ואם כן, בוודאי לא יתבטל יהודה
ממצווה גדולה כזו, וימהר לשאת אשה תחת אשתו הראשונה. (עד
כאן יישוב אות ב).

מה עשתה, הלכה וישבה בצניעות רבה, במקום שיעבור יהודה,
אולי תמצא חן בעיניו, ואכן כך היה, כשראה אותה יושבת כך,
ביקש לבוא אליה בחופה וקידושין, ומה שכתוב "וַיִּחַשְׁבֶּהָ לְזוּנָה",
אינו מלשון זנות, אלא מלשון מזונות, כפירוש רש"י בספר יהושע
(ב, א), שכשראה אותה בצניעותה, אמר, זו ודאי גם עושה חסדים,
וזנה את הנצרכים, או שהתכוון לומר, שזו ראויה להיות ניזונת
ממנו, כלומר להיות אשתו. (עד כאן יישוב אותיות ג ד).

אחרי כן סיפר הכתוב ששבה לבגדי אלמנותה, והכוונה בזה,
שהמשיכה מנהגה מקדם, להיות ניזונת מיהודה כאלמנה.

"וַיְהִי כְּמִשְׁלֵשׁ חֳדָשִׁים וַיֵּגַד לַיהוָה לְאִמֵּר זָנַתָּה תִּמְרָה פְּלִתָּה", על פי
דרכנו נאמר, שבאמת אין כוונת התלונה, שחטאה במעשה הזנות
עצמו, שהרי היתה פנויה, אלא הכוונה בזה, מאחר שזינתה, שוב
אינה יושבת כאלמנה על בעלה, וכדעת רב חסדא במסכת כתובות
(דף נ"ד) שאלמנה שזנתה הפסידה מזונותיה. ואם כן, כל המזונות
שנתן לה יהודה מאז שזינתה, גזל הם בידה, ובן נח נהרג על הגזל,
בעד אחד, ובדיין אחד, ואפילו שלא בהתראה, כמבואר במסכת
סנהדרין (נז, ב). (עד כאן יישוב אותיות ה ו ז).

אמנם כשהכיר יהודה, שממנו היא מעוברת, מיד ביטל את דינו,
שהרי באמת היתה אשתו, כמו שבארנו, וממה נפשך יש לה מזונות
על פי דין, ואין כאן גזל. (עד כאן יישוב אות ח)

בְּגֵדֵי אֶלְמָנוּתָהּ", וכי מה אכפת לנו מה לבשה אחרי שחזרה לביתה.

ו. מה שכתוב, "וַיֵּאמֶר יְהוָה הוֹצִיאֹנָה וְתִשְׁרָף", ומשמע שדן אותה
ביחידי, [ואפילו דנוה גם יצחק ויעקב ככתוב במדרש שהביא בעל
הטורים, מכל מקום] צריך ביאור, הלא דן כאן דיני נפשות, ושנינו
בתחילת סנהדרין, דיני נפשות בעשרים ושלושה.

ז. עוד צריך ביאור, מדוע נגמר דינה למיתה, הלא היתה פנויה,
ואפילו אם החמירו עליה כדין ישראל, להיות שומרת יבם, מכל
מקום אין בה אלא איסור לא תעשה בלא עונש מיתה, ועוד הלא
לא התרו בה, ולא היו עדים, ואיך תיהרג בלא עדים ובלא התראה.

ח. מה שכתוב, "וַיִּכַּר יְהוָה וַיֵּאמֶר צְדָקָה מִמְּנִי", ופירש רש"י
ממני היא מעוברת. תמוה ביותר, וכי משום שממנו היא מעוברת
ישתנה הדין, אדרבה גם הוא גם היא ישרפו.

והנה מתנאי הכתובה מתחייב האיש, 'את תהי יתבא בביתי
ומתזנא מנכסי כל ימי מיגד אלמנותיך בביתי', (כתובות נב, ב),
כלומר, כל זמן שתהיה יושבת כאלמנה על בעלה המת, ניזונת
מנכסיו בביתו.

אולם ביבמה אין הדין כן, אלא ניזונת מנכסי המת שלושה חודשים
בלבד, ולאחר מכן, רק אם תבעה מהיבם לכונסה, יש לה מזונות
ממנו גם אחר שלושה חודשים, אבל אם לא תבעה לכונסה, אין לה
מזונות אחר שלושה חודשים. וכל זה ביבם גדול שראוי לכנוס,
אבל יבם קטן, מאחר שאינו ראוי לייבם, אינה יכולה לתבוע ממנו
לכונסה, ואחר שלושה חודשים אין לה מזונות כלל, לא ממנו, ולא
מנכסי המת, דמשמאי קנסו לה. (עיין כל זה ביבמות מא, ב).

והנה כשמת אונו, רצתה תמר להתייבם לשלה, אף על פי שהיה
קטן בשנים, משום שבדורות הראשונים היו ראויים להוליד בגיל
זה, [כמבואר בסנהדרין דף סט, ב], והיה דינו כגדול, ויהודה עצמו
גם סבר כן, שהרי הוא עצמו השיא אותה לער, וייבם אותה לאונן,
אף על פי שגם כן היו קטנים, אלא שהפעם חשש יהודה מלייבם
אותה לשלה בקטנות, ולא מפני שלא היה ראוי לייבם, אלא מפני
שחשש שיחטא בחטאי אחיו, וימות כמותם, כי סבר שהסיבה
שהגיעו לידי חטא זה, הוא מפני שלא בגרו עדיין בדעתם, ולענין זה
בלבד החשיב את שלה לקטן, אבל ודאי שהיה ראוי לייבם.

וכנגד זה טענה תמר, שאם תסכים להמתין לו, ולא תתייבם מיד,
על ידי שתודה שהוא עדיין קטן, תפסיד את המזונות הראויים לה,
כדין נופלת לפני יבם קטן, שאין לה מזונות ממנו, ובאמת על פי